

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

БОРБА ПРОТИВ
КРИВИЧНИХ ДЕЛА
ПОЧИЊЕНИХ ИЗ МРЕЖЬЕ

**Анализа инцидента мотивисаних
предрасудама у Босни и Херцеговини,
са препорукама**

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Борба против кривичних дјела почињених из мржње

Анализа инцидената
мотивисаних
предрасудама
у Босни и Херцеговини,
са препорукама

Издавач: Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини
Фра Анђела Звиздовића 1
71 000 Сарајево
Босна и Херцеговина
www.oscebih.org

© OSCE 2012

Сва права су придржана. Садржај ове публикације се може слободно користити и умножавати у образовне и друге непрофитне сврхе, с напоменом да свака таква репродукција има ознаку да је Мисија ОЕБС-а у БиХ извор текста.

ISBN 987-92-9234-021-6

Садржај

САЖЕТАК	5
I Увод	7
1. Циљ и структура	9
2. Терминологија	9
3. Методологија праћења и контекст	11
II Правни оквир	14
1. Међународни стандарди за заштиту људских права	14
2. Домаћи правни оквир	17
2.1 <i>Кривично законодавство прије измјена и допуна 2010. године</i>	17
2.2 <i>Кривично законодавство – нове измјене и допуне</i>	17
а. <i>Дефиниција „мржње“</i>	18
б. <i>Квалификовани облици кривичних дјела почињених из „мржње“</i>	19
в. <i>„Мржња“ као отежавајућа околност за сва кривична дјела</i>	20
г. <i>Напомена у вези са примјеном измјена и допуна из 2010. године</i>	20
2.3 <i>Изазивање мржње, раздора и нетрпељивости</i>	20
2.4 <i>Други закони</i>	22
III Актуелне препреке у ефикасној борби против кривичних дјела почињених из мржње у Босни и Херцеговини	24
1. Кључна питања у вези са истрагом и гоњењем у Босни и Херцеговини	24
1.1 <i>Међународни стандарди</i>	24
1.2 <i>Истрага и кривично гоњење дјела мотивисаних предрасудама</i>	27

2. Изрицање кривичних санкција	35
2.1 <i>Међународни стандарди</i>	35
2.2 <i>Изрицање кривичних санкција за кривична дјела почињена из мржње у Босни и Херцеговини.....</i>	36
а. <i>Врсте кривичних санкција</i>	36
б. <i>Непрепознавање предрасуда као мотива приликом изрицања кривичне санкције</i>	36
в. <i>Недосуђивање накнаде штете</i>	39
3. Одговор званичника и органа локалних власти	41
3.1 <i>Међународни стандарди</i>	41
3.2 <i>Примјери јавних осуда кривичних дјела почињених из мржње</i>	42
4. Превенција, подршка и улога цивилног друштва	45
4.1 <i>Међународни стандарди</i>	45
а. <i>Превенција и едукација</i>	45
б. <i>Подршка и помоћ.....</i>	46
в. <i>Учешће цивилног друштва.....</i>	47
4.2 <i>Актуелна пракса</i>	47
а. <i>Превенција</i>	47
б. <i>Подршка</i>	48
в. <i>Учешће цивилног друштва</i>	48
5. Прикупљање података и статистичких података	50
5.1 <i>Међународни стандарди</i>	50
5.2 <i>Актуелна пракса</i>	50
IV Препоруке	52
Анекс I – Препознавање кривичног дјела почињеног из мржње: показатељи предрасуда	55
Анекс II – Законске одредбе о „изазивању мржње“	56
Анекс III – Квалификовани облици кривичних дјела почињених из мржње	58
Анекс IV – Преглед одабраних судских предмета вођених за кривична дјела почињена из мржње које је пратила Мисија ОЕБС-а у БиХ	59

САЖЕТАК

Кривична дјела почињена из мржње угрожавају саме темеље друштва. Због опасности коју она представљају, Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини је, 2008. године, удружила снаге с органима власти Босне и Херцеговине (БиХ) у борби против ових кривичних дјела. У овом извјештају износе се резултати петогодишњег праћења поступака кривичних дјела почињених из мржње и инцидента мотивисаних мржњом у цијелој Босни и Херцеговини, које проводи Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини, а у исто вријеме врши се анализа неусклађености између међународних стандарда и домаће праксе, у вези са одговорима на овакве инциденте. Разлог за објављивање овог извјештаја лежи у непостојању свеобухватног водича, односно извјештаја о домаћем правном оквиру и посљедичним проблемима у домаћој пракси у раду на кривичним дјелима почињеним из мржње.

На међународном плану, ОЕБС је преузео водећу улогу и остаје на челу успостављања стандарда и обавеза, које се односе на кривична дјела почињена из мржње. У овом извјештају даје се преглед како међународног тако и домаћег правног оквира, којим се регулишу кривична дјела почињена из мржње. Кључни аспекти одговора јавности на инциденте мотивисане предрасудама, испитују се и групишу у сљедеће категорије:

- Спровођење истраге и кривично гоњење;
- Изрицање кривичноправних санкција и накнада штете;
- Одговор званичника;
- Превенција, подршка и улога цивилног друштва;
- Прикупљање података.

Такође се разматрају и устаљене праксе и релевантна збивања у областима наведеним у горњем дијелу текста. Од посебног су значаја најновије измјене и допуне кривичних закона Републике Српске (РС) и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине (БДБиХ), којима се уводи низ квалификованих облика кривичних дјела, када су та дјела почињена из предрасуда. Још један позитиван помак може се видјети у повећаном броју одговарајућих јавних осуда кривичних дјела почињених из мржње и инцидента мотивисаних предрасудама од стране локалних органа власти.

Поред тога што се биљеже релевантна збивања, у овом извјештају такође се наводе најважније области које је потребно побољшати у БиХ, у погледу ефикасног рјешавања и процесуирања кривичних дјела почињених из мржње, као што су:

- Неспровођење детаљне полицијске истраге о предрасудама као мотиву;
- Непостојање ефикасне комуникације између полиције и тужилаштва у вези са показатељима предрасуда;
- Изостављање предрасуда као мотива у оптужницама;
- Пропуштање да се предрасуда као мотив узме у обзир приликом изрицања кривичноправних санкција;
- Непостојање превенције;
- Непостојање централизованог и систематичног прикупљања података.

У закључку извјештаја даје се низ препорука агенцијама за провођење закона, органима власти, правосудним органима и невладиним организацијама у којима се позивају на рјешавање питања наведених у горњем дијелу текста, и на предузимање додатних корака, како би се пракса у БиХ приближила међународним стандардима и смјерницама. На крају извјештаја дат је комплетан списак препорука, а овдје су истакнуте само неке од њих:

- Потребно је усвојити измјене и допуне Кривичног закона Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ), а правни стручњаци треба да воде даље расправе о важећим одредбама које се односе на кривична дјела почињена из мржње, да би се омогућила њихова већа и досљеднија примјена;
- Потребно је пружити специјализовану обуку службеницима агенција за провођење закона и судијама и тужиоцима о спровођењу истраге и кривичном гоњењу кривичних дјела почињених из мржње;
- Потребно је унаприједити прикупљање података о инцидентима и кривичним дјелима мотивисаним предрасудама;
- Потребно је интензивирати јавну и одговарајућу осуду инцидента мотивисаних предрасудама, као и правовремену и адекватну реакцију органа власти;
- Потребно је пружити активну подршку раду организација цивилног друштва на превенцији и побољшању одговора на кривична дјела почињена из мржње.

Укратко, БиХ треба да предузме додатне напоре, да би се у потпуности признале озбиљне посљедице које кривична дјела почињена из мржње остављају на жртве, те да би се препознала потенцијално озбиљна опасност коју таква кривична дјела представљају за укупну стабилност и будућу безбједност у БиХ.

I Увод

Велики утицај, који имају кривична дјела почињена из мржње, често је потцијењен. Таква кривична дјела угрожавају не само физичку безбједност појединца, него могу да представљају велику опасност за саму потку од које је сачињено друштво, и његову кохезију. Символично значење кривичних дјела почињених из мржње сеже дубоко, због личне природе која је њихов саставни дио. У извјештају Канцеларије ОЕБС-а за демократске институције и људска права (скраћеница на енглеском језику: *ODIHR*), под називом: *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње*, наводи се:

Кривична дјела и инциденти почињени из мржње имају снажнији утицај на жртве него „обична” кривична дјела. Она шаљу поруку цијелој заједници. Порука је да се тим заједницама ускраћује право да буду дио друштва.¹

Кривична дјела почињена из мржње, која се називају и кривичним дјелима почињеним из предрасуда, подстичу непријатељство и нетолеранцију, док у исто вријеме шире и продубљују раздор између одређених етничких, вјерских или мањинских група. У држави као што је БиХ, гдје се друштво још увијек опоравља од насилног сукоба, кривична дјела почињена из мржње препрека су поновној изградњи друштвеног повјерења.

Испољавање раздора, повезано са сукобом из деведесетих година прошлог вијека, наставља се и данас, што у коначници спречава БиХ у обезбјеђивању одрживе коегзистенције и повјерења међу људима. Међутим, мете кривичних дјела почињених из мржње у БиХ нису само ограничене на три конститутивна народа (Бошњаци, Хрвати и Срби), него често укључују мањинске и угрожене групе, као што су Роми, Јевреји и сексуалне мањине. У подручјима настањеним повратницима, инциденти су нарочито учестали. Осим тога, на подручјима на којима је сукоб био нарочито тежак, међуетничке тензије настављају се и данас. Као што показују резултати програма праћења Мисије ОЕБС-а у Босни и Херцеговини, на подручју Сребренице, Бање Луке и Мостара још увијек редовно долази до инцидената. У неким од ових инцидената учествују малољетници и млађи пунољетни мушкарци. Иако је ово забрињавајуће, органи власти умањују озбиљност таквих инцидената, говорећи да малољетници нису сасвим свјесни својих дјела.

1 Видјети: ОЕБС-ова Канцеларија за демократске институције и људска права (*ODIHR*), *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње – Водич за НВО-е у региону ОЕБС-а* (у даљњем тексту *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње*), 2010, Варшава, стр. 9.

Појавни облици кривичних дјела почињених из предрасуда у БиХ крећу се од физичког и вербалног напада, до материјалних оштећења и рушења вјерских објеката. Иако су многи од пријављених инцидената по својој природи минорни, њихов број и учесталост, у иначе напетом политичкој клими, представљају потенцијалну опасност по стабилност БиХ. Комеморације и други видови обиљежавања догађаја из прошлости такође су обиљежени манифестовањем нетолеранције и инцидентима почињеним из мржње. У такве догађаје спадају и *Queer festival*, који је требало да буде одржан 2008. године у Сарајеву, фудбалска утакмица између *Широког Брјуџа* и *Сарајева* из 2009. године, те годишња комеморација жртвама рата у Сребреници. Политички догађаји у другим државама такође су подстакли почињење инцидената мотивисаних предрасудама, као, на примјер, проглашење независности Косова.

Уколико се не предузму адекватни кораци, постоји ризик да ће се ова врста кривичних дјела повећавати у броју и тежини, посебно због историјског контекста БиХ.² Ова привидно минорна кривична дјела имају потенцијал да доведу до тежих кривичних дјела, што би могло да доведе до даљњих освета и насиља унутар заједнице.

Мисија, од 2008. године, даје подршку органима власти у испуњавању обавеза Босне и Херцеговине, као државе чланице ОЕБС-а, које се односе на превенцију и реакцију на кривична дјела почињена из мржње. Кључна активност Мисије у овој области је праћење поступака у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње и других инцидената мотивисаних предрасудама, у складу са мандатом Мисије да „пажљиво прати стање људских права у Босни и Херцеговини”.³ Поред активности праћења, Мисија такође предузима низ активности у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње и инцидентима мотивисаним предрасудама. На примјер, Мисија се залагала за побољшање законодавног оквира за процесуирање кривичних дјела почињених из мржње. Мисија је, током 2009. године, сарађивала са *ODIHR*-ом и Националном контакт особом за борбу против кривичних дјела почињених из мржње (у склопу Министарства безбједности БиХ) на изради измјена и допуна, како би одредбе о кривичним дјелима почињеним из мржње биле инкорпориране у све кривичне законе у БиХ.⁴ Друге активности Мисије обухватају изградњу институционалних капацитета полиције и правосуђа, подизање свијести јавности о кривичним дјелима почињеним из мржње и толеранцији, залажући се за правилне реакције од стране органа власти, и промовишући укључење организација цивилног друштва у борбу против кривичних дјела почињених из мржње.⁵

2 Видјети: *ODIHR, Разумијевање кривичних дјела почињених из мржње: Приручник за Босну и Херцеговину* (у даљњем тексту *Приручник о разумијевању кривичних дјела почињених из мржње*), 2010, Варшава, стр. 9, [доступан на: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122712342149eng.pdf](http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122712342149eng.pdf)

3 Видјети: члан XIII Анекса 6 *Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини*, потписаног у Паризу, 14. децембра 1995. године (познатији као Дејтонски мировни споразум).

4 Национална контакт особа у БиХ именована је у складу с Одлуком број 9/09 Министарског савјета ОЕБС-а о борби против кривичних дјела почињених из мржње, 2. децембар 2009. године, Атина, параграф 9. Параграфом 9 прописује се да би државе чланице требало да „именују, ако то већ нису урадиле, националну контакт особу за кривична дјела почињена из мржње, која ће периодично *ODIHR*-у слати поуздане информације и статистичке податке“. Садашња Национална контакт особа у БиХ ради у Министарству безбједности БиХ.

5 Активности на изградњи капацитета укључивале су реализовање, у сарадњи с *ODIHR*-ом и Министарством безбједности БиХ, специјализоване обуке о кривичним дјелима почињеним из мржње за полицију 2009. године, која је требало да буде трајно уврштена у план и програм обуке ентитетске полиције, као и реализовање обуке за организације цивилног друштва у 2011. години и за тужиоце 2012. године (у сарадњи са *ODIHR*-ом). Друге активности укључују *Пројекат изградње мостова*,

1. ЦИЉ И СТРУКТУРА

Циљ овог извјештаја је изношење резултата праћења предмета у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње и другим инцидентима мотивисаним предрасудама, те анализирање неусклађености између међународних стандарда и домаће праксе у БиХ, у вези са реакцијама на овакве врсте инцидента. Осим тога, овим извјештајем желе се анимирати полиција, правосудје, органи власти, невладине организације и групе цивилног друштва, које се баве овим питањима или долазе у додир са њима.

Овај извјештај састоји се од четири поглавља. У првом поглављу говори се о методологији и терминологији која се користи у извјештају. У другом поглављу врши се анализа ширег корпуса међународних људских права и домаћег правног оквира, који се односи на кривична дјела почињена из мржње. У трећем поглављу наводе се најважнија питања која се односе на кривична дјела почињена из мржње која су актуелна у БиХ, укључујући потпоглавља о питањима која се односе на истрагу и кривично гоњење; изрицање кривичних санкција и компензацију; адекватну реакцију и осуду јавности; превенцију, подршку и учешће цивилног друштва, те прикупљање података. Да би се илустровали ови проблеми, користе се примјери уочени током активности праћења Мисије. У завршном поглављу упућују се препоруке за могућу реформу у областима у којима је потребно побољшање.

2. ТЕРМИНОЛОГИЈА

Израз „кривична дјела почињена из мржње” односи се на кривична дјела мотивисана нетолеранцијом или предрасудама према одређеним групама у друштву.⁶ Израз „кривична дјела почињена из мржње” заживио је и на међународном нивоу и посебно у државама у којима је присутан ОЕБС. *ODIHR*, који је водећа организација и заговорач борбе против кривичних дјела почињених из мржње, предложио је радну дефиницију кривичних дјела почињених из мржње, која се заснива на два основна критеријума:

1. Дјело мора да буде прописано **кривичним законом** дате државе;
2. Дјело, односно дјела морају да буду **мотивисана предрасудом**,⁷ што значи да починилац мора да одабере жртву кривичног дјела на основу њених „заштићених карактеристика.”⁸

Мета може да буде једна особа, више људи или имовина, која се доводи у везу са групом која дијели основне или кључне карактеристике, као што су: раса, религија, етничка припадност, језик или сексуална оријентација (такозване заштићене карактеристике). Вриједно је истаћи да су изрази „кривична дјела почињена из

којим се у школе уводи учење о различитостима нација, религија и традиција у БиХ и подстичу локални образовни органи да у школе уведу нове предмете, теме или активности, ради унапређења поштовања различитости и грађанског активизма. Активности на подизању свијести укључивале су, а и сада укључују, организовање низа округлих столова о кривичним дјелима почињеним из мржње и одржавање презентација на Безбједносним форумима, односно вијећима у БиХ.

6 Видјети: Приручник о разумијевању кривичних дјела почињених из мржње, *supra* фуснота 2, стр. 7.

7 *Ibid.*

8 *Ibid.*

предрасуда” и „кривична дјела почињена из мржње” синоними и да се користе подједнако у извјештају. Међутим, у неким аспектима, термин „кривична дјела мотивисана предрасудама” је прецизнији и лакше га је разумјети, јер не садржи ријеч „мржња”, која посједује емотивни набој, што често доводи до забуне и неспоразума.

ОДИHR је успоставио објективне критеријуме, да би се лакше утврдило је ли могући мотив за почињење кривичног дјела био заснован на предрасудама (видјети Анекс I). „Показатељи предрасуда” не доказују нужно да је дјело мотивисано предрасудом, него само сугеришу да се, можда, иза почињења кривичног дјела крије предрасуда као мотив. Показатеље предрасуда може и треба да користи полиција, тужилаштво и организације које прате кривична дјела почињена из мржње, да би одредили који инциденти треба даље да се истражују или анализирају, да би се могло одредити да ли су у питању кривична дјела почињена из мржње или не.

Израз „инцидент мотивисан мржњом” такође се користи у овом извјештају и означава следеће:

... инцидент или дјело почињено из предрасуда које нема елементе кривичног дјела зато што кривично дјело није доказано или зато што дјело није прописано кривичним законом одређене државе. Дакле, и инциденти мотивисани мржњом и кривична дјела мотивисана мржњом мотивисани су предрасудама, али инциденти почињени из мржње не морају да имају елементе кривичног дјела. Иако се инциденти почињени из мржње не односе увијек на кривична дјела, они често претходе, прате или пружају контекст за кривична дјела почињена из мржње. С обзиром на то да инциденти мотивисани мржњом могу бити претеча озбиљнијим кривичним дјелима, евидентирање инцидената такође може бити корисно за доказивање контекста узнемиравања, те може служити као доказ ескалације обрасца насиља.⁹

Још један концепт који треба разликовати од кривичних дјела почињених из мржње, је „говор мржње”.¹⁰ Иако не постоји међународно призната дефиниција „говора мржње”, Савјет Европе га је дефинисао на следећи начин:

... [С]ви облици израза који шире, подстичу, промовишу или оправдавају расну мржњу, ксенофобију, антисемитизам или друге облике мржње засноване на нетолеранцији, укључујући: нетолеранцију изражену кроз агресивни национализам и етноцентризам, дискриминацију и непријатељство према мањинама, мигрантима и људима имигрантског поријекла.¹¹

У неким државама, укључујући и БиХ, инкриминисане су одређене врсте говора, које су мотивисане предрасудама, те које због тога могу бити квалификоване као „говор мржње”. Као што се објашњава у наставку, у БиХ је инкриминисан говор

⁹ Видјети: ОДИHR, *Кривична дјела почињена из мржње у региону ОЕБС-а: Инциденти и реакције – годишњи извјештај за 2010. годину (ОДИHR -ов годишњи извјештај за 2010. годину)* 2010, Варшава.

¹⁰ Недавно је *Mediacentar* Сарајево, у сарадњи с Организацијом *Civil Rights Defenders*, покренуо иницијативу за анализирање говора мржње. Ова анализа објављена је у јулу 2010. године, у извјештају под називом: *Стратегије искључивања: говор мржње у БиХ*, доступно на: http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Strategije_isklju_ivanja_IZVJE_TAJ.pdf

¹¹ Савјет Европе, Препорука број: R (97) 20 Комитета министара државама чланицама о говору мржње, 30. октобар 1997. године.

који изазива или распирује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или непријатељство. Овај облик „говора мржње” мора се сматрати кривичним дјелом почињеним из мржње, зато што такав говор, сам по себи, представља кривично дјело. Међутим, дефиниција говора мржње Савјета Европе, наведена у горњем дијелу текста, свеобухватнија је од врста говора које су тренутно обухваћене кривичним законодавством у БиХ.

У сваком случају, пристрасни и увредљиви говор често прати друге инциденте повезане са мржњом и може се редовно чути прије, за вријеме и након таквих инцидентата. У таквим случајевима, употреба овог језика оштећеног предрасудама може да се користи као доказ мотивисаности предрасудама према групи која посједује заштићене карактеристике.

Кривична дјела почињена из мржње такође треба разликовати од дискриминације. Иако у почињењу кривичних дјела почињених из мржње често постоје елементи или компоненте дискриминације, кривична дјела почињена из мржње припадају искључиво домену кривичноправног система, за разлику од дискриминације, која, у већини правосудних система, у потпуности потпада под грађанско право.¹² Дискриминација може да буде испољена кроз ускраћивање одређених права појединцу или кроз давање одређених права некој особи због њене расе, вјерске припадности или етничког поријекла.¹³

3. МЕТОДОЛОГИЈА ПРАЋЕЊА И КОНТЕКСТ

У оквиру програма праћења и реформе правосудног сектора, Мисија, од 2008. године, прати појаву инцидентата мотивисаних предрасудама и мржњом, као и реакције полиције, правосуђа и органа власти на локалном и државном нивоу, те чланова погођене заједнице и медија. Мисија је такође пратила предмете повезане

12 Видјети: ODIHR, *Закони о кривичним дјелима почињеним из мржње: Практични водич за законе о кривичним дјелима почињеним из мржње* (у даљњем тексту *Практични водич за законе о кривичним дјелима почињеним из мржње*), 2009, Варшава, стр. 25: „Док је у већини јурисдикција дискриминација ствар грађанског права, у неким за њу постоје кривичне санкције.”

13 На примјер, *видјети Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације* Генералне скупштине УН, 21. децембар 1965. године, Уједињене нације, Серија уговора, вол. 660, стр. 195. Чланом 1 ове Конвенције прописује се да је „расна дискриминација свако разликовање, искључивање, организирање или давање првенства, који се заснивају на раси, боји, прецима, националном или етничком поријеклу, који имају за сврху или за резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким увјетима, права човјека и темељних слобода у политичкој, економској, социјалној и културној области, или у свакој другој области јавног живота.”

Парламентарна скупштина БиХ је, 2009. године, усвојила Закон о забрани дискриминације, који жртвама дискриминације омогућава да поднесу тужбу за све облике дискриминације у различитим сферама живота, као што су: запошљавање, стамбено збрињавање и образовање, те жртвама даје право на накнаду штете. *Видјети* одредбу о накнади штете у члану 12 став (1) тачка ц) Закона о забрани дискриминације БиХ, „Службени гласник БиХ”, број: 59/09, објављен 28. јула 2009. године, ступио на снагу 5. августа 2009. године.

Поред овог облика заштите од дискриминације, сва четири кривична закона у БиХ забрањују дискриминацију. Кривичним законом БиХ прописује се само дискриминација коју почине службена лица; за разлику од тога, кривични закони ентитета прописују да дискриминацију може да почини свако лице. *Видјети*: члан 145: Повреда равноправности човјека и грађанина Кривичног закона БиХ, „Службени гласник БиХ”, број: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 и 8/10.

са предрасудама, као дио својих активности на повратку присилно расељених лица, од 1996. године. Међутим, већина података, предмета и примјера који се користе у овом извјештају, резултат су активности праћења Мисије, од 2008. године.

Методологија рада коју Мисија користи за праћење кривичних дјела почињених из мржње је сљедећа: Мисија се ослања на полицијске билтене дневних догађаја и друге изворе – медије, цивилно друштво, појединце и удружења – како би идентификовала инциденте или кривична дјела у којима постоји један или више показатеља предрасуда. Другим ријечима, тамо гдје постоје фактори који могу указати на то да је дјело које је почињено имало у позадини предрасуду као мотив или постојање предрасуде. Једном, када је инцидент идентификован као могуће кривично дјело почињено из мржње, користећи показатеље предрасуда, прикупљају се све доступне информације. Конкретно, Мисија анализира, тамо гдје је то прикладно, реакцију полиције, тужилаштва, судова, локалних, односно општинских званичника, цивилног друштва/невладиних организација, вјерских лидера, медија, као и перцепцију јавности у односу на инцидент. Што се тиче праћења судских поступака, Мисија слиједи устаљену методологију праћења судских поступака – након што је оптужница подигнута, судски поступак се прати до завршетка. Током истражне фазе, Мисија такође подноси упите за додатне информације од полиције и тужилаштва о предметима који се прате. Праћење такође подразумева увид у службену документацију која сачињава предметни спис.

Постоје различити проблеми које Мисија уочава приликом праћења кривичних дјела почињених из мржње, од којих се многи наводе у трећем поглављу. Ови проблеми резултат су сљедећег:

- а) Прирођене сложености концепта „кривичних дјела почињених из мржње” као кривичних дјела чије је обиљежје мотивисаност предрасудама у позадини њиховог почињења, што представља проблем у смислу препознавања таквих кривичних дјела;
- б) Потешкоћа у прибављању поузданих информација у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње, највише због неидентификовања и непроцесуирања кривичних дјела почињених из мржње, и непостојања било каквог систематског и свеобухватног прикупљања информација о тим кривичним дјелима у БиХ;
- в) Непостојања одредаба или њихове неадекватности у законима, којима се прописује да се неко дјело мора квалификовати као кривично дјело почињено из мржње, ако у позадини дјела постоји предрасуда као мотив – питање које је било предмет најновијих измјена и допуна кривичних закона Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ.

Вриједно је напоменути, међутим, да ови проблеми нису специфични само за БиХ, јер је *ODIHR* уочио сличне препреке приликом прикупљања података о кривичним дјелима у другим државама чланицама ОЕБС-а.¹⁴ *Оно што је јединствено за БиХ је сложена полицијска и правосудна структура*, што представља проблем за прикупљање података за цијелу БиХ и за друга кривична дјела, а не само за кривична дјела почињена из мржње.

14 Видјети *ODIHR-ов годишњи извјештај за 2010. годину*, стр. 12, *supra* фуснота 10.

Запажања и препоруке у овом извјештају о побољшањима која су потребна у рјешавању кривичних дјела почињених из мржње, проистекла су из података прикупљених из низа извора. Ти извори обухватају: податке прикупљене кроз праћење судских поступака; ажуриране информације прибављене од полиције и тужилаштва; мишљења прикупљена од правника, полиције и правосудних службеника током обављања редовних активности Мисије, те информације прибављене од невладиних организација и, у неким случајевима, од погођених заједница.

У овом извјештају не износе се статистички подаци о инцидентима мотивисаним предрасудама или судским поступцима у предметима о кривичним дјелима почињеним из мржње у БиХ, јер то једноставно није могуће у постојећем контексту. Као што је даље у тексту објашњено, разлог за то је неприкупљање података о овим инцидентима уопште, и кривичним дјелима почињеним из предрасуда (осим за дјело „изазивање мржње”), као и због постојећих и пријашњих празнина у законима. Као што се објашњава даље у тексту, неки од кључних проблема у рјешавању кривичних дјела почињених из мржње односе се управо на идентификовање или квалификовање предмета као таквих; због тога је веома тешко говорити о „ху” броју кривичних дјела почињених из мржње, која су се догодила у БиХ у одређеном временском периоду.

Највише што се може изнијети у погледу података јесте број инцидентата и судских поступка које прати Мисија, што би требало узети с опрезом као показатеље почињења кривичних дјела почињених из мржње у БиХ, из разлога наведених у горњем дијелу текста. Мисија је, од почетка 2008. године до јуна 2012. године, идентификовала и пратила укупно 691 инцидент у БиХ, у којима је особље Мисије уочило један или више показатеља предрасуда. Неки од уобичајених забиљежених инцидентата били су: графити увредљивог садржаја (већином на етничком основу), оштећење вјерских објеката/мјеста и гробаља, вербалне увреде, оштећење имовине и физички напади. У многим од ових предмета, истрага је и даље у току, јер је идентитет осумњиченог непознат.

У исто вријеме, као дио свог програма праћења, Мисија је пратила 104 судска поступка у предметима у којима је особље Мисије идентификовало постојање једног или више показатеља предрасуда. Већина ових поступака праћена је у Мостару, Бањој Луци, Брчком и Сребреници.¹⁵ Није сваки од ова 104 предмета укључивао оптужбе за кривично дјело у којима је један од елемената дјела био мотив из предрасуда – другим ријечима, већина ових предмета није садржавала оптужбе у вези са кривичним дјелом почињеним из мржње. Сама та чињеница, као и анализа тих предмета, чине основ за запажања изнесена у поглављу III. Од та 104 поступка, 38 је садржавало оптужбу за „изазивање мржње”. Табела са описом и резултатима ових предмета у вези с „изазивањем мржње”, у којима је изречена осуђујућа пресуда, налази се у Анексу IV.

¹⁵ Преглед неколико одабраних предмета које је Мисија пратила у фази претреса, налази се у Анексу IV.

II ПРАВНИ ОКВИР

1. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА

Почињење кривичних дјела из мржње предмет је низа стандарда и смјерница, а често се приликом почињења крши и неколико основних права и слобода. У овом поглављу износи се преглед људских права, која се односе на кривична дјела почињена из мржње и инциденте мотивисане предрасудама; конкретнији стандарди, који се односе на разне теме које се обрађују у овом извјештају, разрађене су детаљније у одговарајућим поглављима у даљњем тексту.

У веома широком смислу, угрожена права могу да обухватају право на једнако поступање пред законом и право на недискриминацију, право на слободу од мучења и нечовјечног поступања, те право на приватност.¹⁶ Сва ова права и основне слободе садржане су у Међународном пакту о грађанским и политичким правима и Европској конвенцији о људским правима и основним слободама (ЕКЉП), која је директно примјенљива у БиХ.¹⁷ У коначници, кривична дјела почињена из мржње у супротности су са свим што представља Декларација УН о људским правима у смислу „признавање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице.”¹⁸

Разни међународни стандарди захтијевају од држава потписница да усвоје одговарајуће законе, да би били кажњени починиоци кривичних дјела мотивисаних предрасудама. На примјер, државе потписнице Конвенције УН о укидању свих

16 Ова права била су у центру пажње пресуде ЕСЉП-а *Шечић против Хрватске*, 31. мај 2007. године, апликација број: 40116/02, која се односи на расно мотивисани физички напад на мушкарца ромског поријекла.

17 Генерална скупштина УН, *Међународни пакт о грађанским и политичким правима (ICCPR)*, 16. децембар 1966. године, Уједињене нације, Серија уговора, вол. 999, стр. 171; СЕ, *Европска конвенција о заштити људских права и темељних слобода (ЕКЉП)*, 4. новембар 1950. године, *ETS* 5.

18 Видјети: *Преамбула Универзалне декларације о људским правима* Генералне скупштине УН, 10. децембар 1948. године, 217 А (III). Принцип једнакости и истовјетне заштите пред законом наглашен је у преамбули ICCPR-а, *supra* фуснота 18, у којој се наводи: „сматрајући да је, у складу са принципима проглашеним у Повељи Уједињених народа, признање природног достојанства, те једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице, темељ слободе, правде и мира у свијету...”

врста расне дискриминације (скраћеница на енглеском језику: *CERD*) обавезне су да „утврде као кривично дјело свако ширење идеја заснованих на супериорности или расној мржњи, свако подстицање на расну дискриминацију, као и сва дјела насиља, или изазивања на таква насиља, уперена против било које расе или било које групе људи.”¹⁹ Европска комисија против расизма и нетолеранције (скраћеница на енглеском језику: *ECRI*) такође је издала препоруку да све државе чланице Савјета Европе треба да казне намјерно почињена дјела која су мотивисана предрасудама, односно, јавно позивање на насиље, мржњу и дискриминацију; јавне увреде и клевете или пријетње против особа или групе људи на основу њихове расе, боје коже, језика итд.²⁰ У свом најновијем извјештају о БиХ, *ECRI* поново истиче да се законима у БиХ треба „изричито прописати да расна мотивисаност представља квалификовани облик свих кривичних дјела.”²¹

Инкриминисање кривичних дјела мотивисаних предрасудама пропраћено је низом других конкретних законских мјера, које држава треба да донесе. Ове мјере и напори који се улажу обухватају одговорност да се омогући детаљна истрага од стране полиције и тужилаштва о мотивима дјела почињених из мржње и узимање у обзир мотивисаности предрасудама приликом изрицања кривичних санкција.²² Европски суд за људска права дао је знатан допринос кроз своју судску праксу у овом погледу.²³ Иако није директно примјењив, примјер ових врста мјера може се наћи у Оквирној одлуци Савјета Европске уније 2008/913/*JHA*, од 28. новембра 2008. године, о борби против одређених облика и испољавања расизма и ксенофобије путем кривичног закона, у којој се дају сљедећа упутства:

Државе чланице ће предузети потребне мјере, да би обезбиједиле да се мотивисаност расизмом и ксенофобијом сматра отежавајућом околношћу, или алтернативно, да такви мотиви могу да буду узети у обзир од стране судова приликом одмјеравања казне [...]²⁴

19 Члан 2 став (1) *Међународне конвенције УН о укидању свих облика расне дискриминације*, *supra* фуснота 14; и члан 4 став (2) Декларације Генералне скупштине УН о укидању свих облика нетолеранције и дискриминације на темељу вјере или увјерења, 25. новембар 1981. године, *A/RES/36/55*. Чланом 4 став (2) прописује се да ће „Свака држава учинити све напоре да донесе или опозове законе ради забране дискриминације, те подузети све потребне мјере у борби против нетолеранције на основу вјере или других увјерења.”

20 *Видјети*: СЕ, Општа политичка препорука *ECRI*-ја број 7 о Националном законодавству за борбу против расизма и расне дискриминације, усвојена 13. децембра 2002. године, параграф 18. Исти садржај може да се пронађе и у Оквирној одлуци 2008/913/*JHA* Савјета ЕУ, од 28. новембра 2008. године, о борби против одређених облика и манифестације расизма и ксенофобије кроз кривични закон. Овом Оквирном одлуком прописује се да ће „Свака држава чланица предузети мјере потребне за кажњавање сљедећег понашања: (а) јавног изазивања насиља или мржње усмјерене против групе лица или члана такве групе због расе, боје коже, вјере, поријекла, те националне и етничке припадности...”

21 Наводници додани – *видјети*: *Извјештај ECRI-ја о БиХ*, четврти циклус мониторинга, усвојен 7. децембра 2010. године, објављен у фебруару 2011. године, параграф 16.

22 Параграф 11 Опште политичке препоруке *ECRI*-ја број 11, о борби против расизма и расне дискриминације у раду полиције, усвојене 29. јуна 2007. године, прописују да се „обезбиједи да полиција спроводи детаљну истрагу расистичких дјела, те да се у потпуности узима у обзир расистички мотив код обичних кривичних дјела”.

23 Значајни предмети ЕСЉП-а (детаљно обрађени у поглављу III) укључују: *Шечић против Хрватске*, *supra* фуснота 17; *Ангелова и Илиев против Бугарске*, 26. јули 2007. године, апликација број 55523/00; *Начова и остали против Бугарске*, 6. јули 2005. године, апликација број 43577/98 и 43579/98.

24 *Видјети*: члан 4 *Оквирне одлуке Савјета ЕУ*, *supra* фуснота 21.

На међународном плану, ОЕБС ја преузео водећу улогу и остаје на челу успостављања стандарда и обавеза које се односе на кривична дјела почињена из мржње. Све државе чланице ОЕБС-а обавезале су се да ће се борити против кривичних дјела почињених из мржње, користећи мјере наведене у горњем дијелу текста, као и друге мјере, укључујући систематско прикупљање статистичких података о кривичним дјелима почињеним из мржње и спровођење специјализоване обуке за полицију, тужилаштво и правосудне органе, који раде на кривичним дјелима почињеним из мржње.²⁵ ОЕБС је задужио *ODIHR* за преузимање вођства у пружању помоћи државама чланицама у испуњавању обавеза у складу са чланством ОЕБС-а.²⁶ *ODIHR* прикупља податке на годишњем основу за сваку од држава чланица о кривичним дјелима почињеним из мржње, подноси извјештаје и подиже свијест о трендовима и инцидентима мотивисаним мржњом, те издаје препоруке и пружа помоћ државама чланицама, када то оне траже, у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње, када је потребан примјеренији одговор на њих.²⁷

Осим стандарда који се односе на инкриминисање дјела мотивисаних мржњом, постоје такође и бројни међународни инструменти и тијела која упућују државе да предузму превентивне мјере, како би се бориле против кривичних дјела почињених из мржње изван правосудног и полицијског система. На примјер, Оквирна конвенција Савјета Европе о заштити националних мањина обавезује државе потписнице да предузму одговарајуће мјере, да би заштитиле особе које могу да буду подвргнуте „пријетњама или дјелима дискриминације, непријатељства или насиља, као резултат њиховог етничког, културалног, језичког или вјерског идентитета.”²⁸ Ове додатне мјере могу да буду у виду напора који се улажу у образовнање и подршке цивилном друштву у помагању жртвама и разрађене су у поглављу III, у дијелу о превенцији и подршци.²⁹

25 *Видјети*: Одлуку Министарског савјета ОЕБС-а (Одлука МС ОЕБС-а) број 9/09 о борби против кривичних дјела почињених из мржње; Одлука МС ОЕБС-а број 13/06; Одлука МС ОЕБС-а број 10/07 о толеранцији и недискриминацији: промовисање међусобног поштовања и разумијевања, 30. новембар 2007. године, Мадрид; Одлука МС ОЕБС-а број 10/05 о толеранцији и недискриминацији: промовисање међусобног поштовања и разумијевања, 6. децембар 2005. године, Љубљана; Одлука МС ОЕБС-а број 12/04 о толеранцији и недискриминацији, 7. децембар 2004. године, Софија; Одлука МС ОЕБС-а број 4/03 о толеранцији и недискриминацији, 2. децембар 2003. године, Мастрихт.

26 *Видјети*: Одлука МС ОЕБС-а број 12/04, *supra* фуснота 26.

27 Одлука МС ОЕБС-а број 13/06, *supra* фуснота 26, параграф 14(е): „Да јача, у оквиру постојећих ресурса, функцију раног упозорења ради препознавања, извјештавања и подизања свијести јавности о инцидентима и трендовима мотивисаним мржњом, те да даје препоруке и пружа помоћ државама чланицама на њихов захтјев, када је потребно адекватније реаговати.”

28 *Видјети*: члан 6 став (1) *Оквирне конвенције СЕ за заштиту националних мањина*.

29 На примјер, одлуке МС ОЕБС-а садрже ове мјере. *Видјети* Одлуку МС ОЕБС-а број 10/07, *supra* фуснота 26, која „подстиче промовисање едукативних програма у државама чланицама, ради подизања свијести младих о значају међусобног поштовања и разумијевања.” Ова одлука такође „подстиче државе чланице, које то нису већ учиниле, да успоставе националне институције, са посебним тијелима за борбу против нетолеранције и дискриминације.” Одлука МС ОЕБС-а број 13/06, *supra* фуснота 26, такође наводи да државе чланице треба да се „активније укључе у подстицање активности цивилног друштва кроз ефективно партнерство и јачање дијалога и сарадње између цивилног друштва и државних органа у сфери промовисања међусобног поштовања и разумијевања, једнаких могућности и инклузије свих у друштву и борби против нетолеранције, по потреби укључујући успостављање локалних, регионалних и националних консултативних механизма.”

2. ДОМАЋИ ПРАВНИ ОКВИР

БиХ је једна од 37 држава у региону ОЕБС-а која је усвојила законске одредбе, које конкретно уређују кривична дјела и инциденте мотивисане мржњом.³⁰ Као одраз сложеног уставног оквира БиХ, ове одредбе дио су закона усвојених на државном, ентитетском и нивоу Брчко дистрикта БиХ. Усвојене су, 2010. године, значајне измјене и допуне кривичних закона у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње на државном нивоу, у РС и Брчко дистрикту БиХ. У сљедећем поглављу даље се разрађују ове измјене и допуне и домаћи правни оквир, који регулише кривична дјела почињена из мржње.

2.1. Кривично законодавство прије измјена и допуна 2010. године

Прије него што су, 2010. године, усвојене измјене и допуне кривичних закона РС, Брчко дистрикта БиХ и Кривичног закона БиХ, кривични законодавни оквир, који је регулисао кривична дјела почињена из мржње, састојао се од сљедећег:

- Неколико одредаба у кривичним законима Федерације БиХ и Брчко дистрикта БиХ, које су прописивале квалификоване облике одређених кривичних дјела, као што су убиство, тешке тјелесне повреде, силовање и оштећење туђе ствари;
- Одредбе о „изазивању мржње” у кривичним законима Федерације БиХ, Брчко дистрикта БиХ и Републике Српске – анализа ових одредаба налази се у наставку.

Одредбе о квалификованим облицима одређених кривичних дјела садржавале су строже казне за она кривична дјела која су почињена из предрасуда. На примјер, у члану 293 Кривичног закона Федерације БиХ (оштећење туђе ствари) прописано је да свако ко оштети, уништи или учини неупотребљивом туђу ствар, а мотив за почињење дјела заснован је на разлици у етничкој или националној припадности, раси, вјероисповијести, полу или језику, казнит ће се новчаном казном или казном затвора до једне године. Уколико дјело није почињено из предрасуда, биће кажњен новчаном казном или казном затвора до шест мјесеци.³¹

2.2. Кривично законодавство – нове измјене и допуне

На приједлог Министарства безбједности БиХ, 2010. године, усвојене су сљедеће измјене и допуне одредаба, које се односе на кривична дјела почињена из мржње:

- У КЗ БиХ – усвојена је одредба о „изазивању мржње”. Видјети у наставку анализу ове одредбе;
- У кривичним законима РС и Брчко дистрикта БиХ, усвојен је низ измјена и допуна, које су објашњене у тексту који слиједи.³²

30 Видјети: *Практични водич за законе о кривичним дјелима почињеним из мржње*, *surra* фуснота 13, стр. 38.

31 Оштећење туђе ствари, члан 293 став (1) КЗ ФБиХ, „Службене новине ФБиХ”, број: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 и 42/11.

32 Измјене и допуне ступиле су на снагу 7. августа 2010. године у РС („Службени гласник РС”, број: 73/10), а 30. јуна 2010. године у Брчко дистрикту БиХ („Службени гласник БДБиХ”, број: 21/10).

Измјене и допуне кривичних закона РС и Брчко дистрикта БиХ приближавају их још више међународним стандардима. У вријеме израде извјештаја, сличан пакет измјена и допуна предложен је за усвајање у Федерацији БиХ и тренутно је у фази разматрања. Те измјене и допуне доносе следеће новине:

- Дефиницију „мржње” у општем дијелу кривичних закона, односно, предрасуде као мотива за почињење кривичног дјела;³³
- Одредбу о квалификованим облицима одређених кривичних дјела, за које је предвиђена строжа кривична санкција, уколико су почињена из мржње: тешко убиство, тешка тјелесна повреда, силовање, тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, оштећење туђе ствари и изазивање опште опасности;³⁴
- Уврштено је у општим принципима о одмјеравању казне да суд мора узети у обзир сваку мотивисаност предрасудама као отежавајућу околност приликом изрицања кривичне санкције за **свако** кривично дјело.³⁵

а. Дефиниција „мржње”

Дефиниција „мржње” сада се може наћи у општем дијелу кривичних закона РС и Брчко дистрикта БиХ. Дефиниција разјашњава шта треба сматрати мотивисаношћу предрасудама приликом почињења кривичног дјела „из мржње”. „Мржња” је дефинисана као:

„[П]обуда за извршење кривичног дјела, прописаног овим Законом, која је у цјелини или дјелимично заснована на разликама по основу стварног или претпостављеног етничког или националног поријекла, језика или писма, вјерских увјерења, расе, боје коже, пола, полне оријентације, политичког или другог увјерења, социјалног поријекла, друштвеног положаја, доби, здравственог статуса или других особина, или због довођења у везу са лицима које имају неку од наведених различитих особина.”³⁶

Без овог разјашњења, израз „мржња” могао би се погрешно разумјети, као да подразумијева одређено емотивно стање на страни починиоца према одређеном појединцу, односно, да он или она осјећа мржњу према том појединцу. Заправо, потребно је да починилац вјерује да жртва припада одређеној групи у друштву коју карактерише, на примјер, етничко поријекло, вјероисповијест или сексуална оријентација и да је дјело, барем дјелимично, мотивисано предрасудама починиоца према тој групи.

33 Видјети: члан 147 став (25) КЗ РС и члан 2 став (37) КЗ Брчко дистрикта БиХ.

34 Видјети: КЗ РС: члан 149 (Тешко убиство); члан 156 (Тешка тјелесна повреда); члан 193 (Силовање); члан 232 (Тешка крађа); члан 233 (Разбојништво); члан 234 (Разбојничка крађа); члан 249 (Оштећење туђе ствари); члан 402 (Изазивање опште опасности). КЗ Брчко дистрикта БиХ: члан 163 (Убиство); члан 169 (Тешка тјелесна повреда); члан 200 (Силовање); члан 281 (Тешка крађа); члан 282 (Разбојничка крађа); члан 283 (Разбојништво); члан 287 (Оштећење туђе ствари).

35 Члан 37 став (3) КЗ РС прописује: „У случајевима када је кривично дјело почињено из мржње, како је прописано у члану 147 став 25 овог Закона, суд ће то узети у обзир као отежавајућу околност и одмјерити већу казну, осим ако Закон не прописује теже кажњавање за квалификовани облик кривичног дјела.”

36 Видјети: члан 147 став (25) КЗ РС и члан 2 став (37) КЗ Брчко дистрикта БиХ.

Вриједно је истаћи неколико елемената у овој дефиницији:

- Предрасуду као мотив треба узети у обзир чак и ако је она само један од више различитих мотива за почињење датог дјела;
- Дјело се треба сматрати мотивисано предрасудама и када је починилац имао погрешну претпоставку о карактеристикама жртве. Другим ријечима, довољно је што је особа починила кривично дјело зато што је *мислила* да је жртва, на примјер, хомосексуалац, чак и ако ово, у стварности, није истина;
- Заштићене карактеристике прописане у овој дефиницији прилично су широке. Док је већина карактеристика у складу са међународним стандардима, друге, као што је „друштвени статус”, могу довести до потешкоћа у примјени релевантних одредаба, које се ослањају на ову дефиницију;
- Задњи дио дефиниције „или због довођења у везу с особама које имају неку од наведених различитих особина” – замишљен је да укључи особе или имовину повезану са групом која је дефинисана заштићеном карактеристиком.

6. Квалификовани облици кривичних дјела почињених из „мржње”

Измјенама и допунама кривичних закона РС и Брчко дистрикта БиХ уведени су квалификовани облици одређених кривичних дјела, када су та дјела почињена из предрасуда. У таквим случајевима, мотивисаност предрасудама битан је елемент квалификованог облика кривичног дјела, те је распон казне за такво дјело повећан.

Примјер квалификованог облика кривичног дјела, када је оно мотивисано предрасудама, може се видјети на примјеру разбојничке крађе, из члана 282 КЗ Брчко дистрикта БиХ:

- (1) Ко је затечен при учињењу кривичног дјела крађе, па с циљем да украдену ствар задржи, употреби силу против неке особе или пријетњу да ће изравно напасти на њезин живот или тијело, казнит ће се казном затвора од једне до десет година.
- (2) Ако је кривичним дјелом из става (1) овога члана неко лице с намјером тешко тјелесно озлијеђена, **или ако је извршено из мржње**, или је то кривично дјело извршено у саставу групе људи, или ако је употребљено оружје или опасно оруђе, извршилац ће се казнити казном затвора од најмање пет година.³⁷

Као што је истакнуто у горњем дијелу текста, прије измјена и допуна, 2010. године, кривични закони Федерације БиХ и Брчко дистрикта БиХ већ су прописивали неке квалификоване облике кривичних дјела почињених из предрасуда. Због тога, у вријеме израде извјештаја, предрасуда је прописана као битни елемент сљедећих квалификованих облика кривичних дјела:

- У кривичним законима РС, Брчко дистрикта БиХ и Федерације БиХ: убиство, тешко убиство, тешка тјелесна повреда, силовање, оштећење туђе ствари.
- У кривичним законима РС и Брчко дистрикта БиХ: тешка крађа, разбојништво, разбојничка крађа, изазивање опште опасности.

37 Масна боја додана.

Међутим, треба истаћи да је у РС и Брчко дистрикту БиХ елеменат предрасуде изражен као „мржња” у складу са дефиницијом у општем дијелу кривичних закона (видјети потпоглавље а. изнад), у ФБиХ, предрасуда као саставни елеменат ових квалификованих облика кривичних дјела ограничена је на „расне, националне или вјерске” основе у случају убиства и тешке тјелесне повреде, или на „национално или етничко поријекло, расу, вјеру, спол или језик” у случају силовања и општећења туђе ствари.

в. „Мржња” као отежавајућа околност за сва кривична дјела

Оба кривична закона, и Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ, прописују да, у случају када је кривично дјело почињено из мржње (према дефиницији изнад), суд то мора узети у обзир као отежавајућу околност и мора изрећи тежу кривичну санкцију, уколико већ не постоји одредба за квалификовани облик тог конкретног кривичног дјела.³⁸ Другим ријечима, уколико су изнесени докази да је дјело почињено из предрасуда, суд то треба узети у обзир као отежавајућу околност приликом изрицања кривичне санкције за *било које* кривично дјело. Међутим, када постоји квалификовани облик кривичног дјела прописан у кривичном закону на основу мотивисаности предрасудама, тужилац треба, наравно, да користи ту одредбу. Другим ријечима, када не постоји квалификовани облик кривичног дјела, суд треба да примијени распон казне прописан законом за основни облик дјела, али када разматра врсту и распон казне, треба да узме у обзир мотивисаност предрасудама као отежавајућу околност, што ће, у одређеним случајевима, значити изрицање строже казне.

г. Напомена у вези са примјеном измјена и допуна из 2010. године

У вријеме израде извјештаја, Мисија је идентификовала само један предмет који је квалификован у складу са измјенама и допунама из 2010. године, описаним у горњем дијелу текста. Посљедица тога је да се анализе њихове примјене и утицаја још увијек не могу урадити. Међутим, Мисија јесте идентификовала предмете у којима су се могле користити нове одредбе, а то није био случај – видјети примјер број 5 у поглављу III. Ова чињеница указује на то да је потребно спровођење даљњих обука и подизање свијести полиције и правосуђа о овим новим измјенама и допунама, као и да је потребна обука о спровођењу истраге и кривичног гоњења кривичних дјела почињених из мржње уопште, што се стално наглашава у овом извјештају.

2.3. *Изазивање мржње, раздора и нетрпељивости*

Сви кривични закони у БиХ имају одредбу којом се забрањује, у широком смислу, изазивање националне, расне и вјерске мржње (видјети Анекс II).³⁹ Кривични закони РС, Федерације БиХ и Брчко дистрикта БиХ преузели су ову одредбу из Кривичног закона бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије

³⁸ Члан 37 КЗ РС и члан 49 КЗ Брчко дистрикта БиХ.

³⁹ Коментар о „изазивању мржње” у КЗ ФБиХ и КЗ РС налази се у *Коментарима кривичних/казнених закона у БиХ*, аутора Милоша Бабића, Љиљане Филиповић, Иванке Марковић и Здравка Рајића, Књига II, стр. 1814-1815 (о члану 390 КЗ РС) и 961-962 (о члану 163 КЗ ФБиХ), СЕ/Европска комисија, Сарајево, 2005. године.

(СФРЈ). Ова одредба је, у фебруару 2010. године, уврштена и у Кривични закон БиХ.

Овим одредбама забрањују се одређени облици говора мржње – било у писаном или усменом облику⁴⁰ – и прописују казне затвора онемо **ко јавно изазива или распирује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост међу конститутивним народима и осталима.**⁴¹ Међутим, треба истаћи да, у складу са прецизном језичком формулацијом ове одредбе, тачан облик изазивања или распиривања није ограничен на говор или друге врсте изражавања, него и на друга дјела.⁴²

Постоје изричите одредбе, које прописују и инкриминшу друга дјела која изазивају, односно распирују националну, расну и вјерску мржњу, раздор и нетрпељивост у ставовима одредбе којом се регулише „изазивање мржње” у кривичним законима ентитета и Брчко дистрикта БиХ.⁴³ На примјер, у кривичним законима ентитета и Брчко дистрикта БиХ уврштена је одредба којом се забрањује излагање порузи народносних, етничких или вјерских симбола, оштећење туђих симбола, скрнављење споменика, спомен-обиљежја или гробова, за шта се прописује казна затвора од шест мјесеци до пет година.⁴⁴

У Кривичном закону Федерације БиХ, такође постоји референца на „изазивање мржње” у одредби „Неовлашћено посједовање или угрожавање јавног реда путем радио или телевизијске станице,” којом се прописује да ће: „Ко, грубо кршећи стандарде професионалног понашања медија и новинара, користи хушкачки или говор мржње, или говор који очито позива или подстиче на насиље, народносне или етничке сукобе, и тиме доведе до угрожавања јавног реда или мира, казнит ће се новчаном казном или казном затвора до три године.”⁴⁵ Слична одредба прописана је и Кривичним законом Брчко дистрикта БиХ.⁴⁶

40 Напомињемо да се у извјештају комесара за људска права СЕ, у параграфу 64 наводи: „комесар позива власти у Босни и Херцеговини да измијене и допуне одредбу о „изазивању националне, расне и вјерске нетрпељивости,” тако да обухвати све облике говора мржње, у складу са Препоруком број: R (97) 20 Комитета министара о „говору мржње”. Видјети: Thomas Hammarberg, комесар за људска права СЕ, након посјете БиХ, од 27. до 30. новембра 2010. године, доступно на: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1766837>

41 Видјети: Анекс II, члан 145а КЗ БиХ прописује: „Ко јавно изазива или распирује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост међу конститутивним народима и осталима, као и другима који живе или бораве у Босни и Херцеговини, казнит ће се казном затвора од три мјесеца до три године ...”. Такође видјети: члан 160 КЗ Брчко дистрикта БиХ, члан 163 КЗ ФБиХ и члан 294а КЗ РС.

42 ODIHR је стварно значење и опсег ове одредбе довео у питање. У недавној анализи коју је урадио ODIHR, наводи се да термини „распиривање”, „раздор” и „нетрпељивост” стварају забуну и крше начело правне сигурности због њиховог изразито широког значења. Да би се то избјегло, чини се да је потребно стално судско тумачење ових термина. Видјети: Мишљење OЕБС/ODIHR-а на Нацрт измјена и допуна Кривичног закона Федерације БиХ, ODIHR, јули 2009. године, доступно на: <http://www.legislationline.org/documents/id/15597>

43 Погледати цијели текст одредбе у Анексу – видјети: члан 163 став (2) КЗ ФБиХ, члан 294а став (2) КЗ РС и члан 160 став (2) КЗ БДБиХ.

44 Члан 294а КЗ РС и члан 160 став (2) КЗ Брчко дистрикта БиХ.

45 Видјети: члан 363 став (2) КЗ ФБиХ. Члан 15 (Програмска ограничења) Закона о радио-телевизији РС, „Службени гласник РС”, број: 49/06, такође користи сличну формулацију. У члану 15 став (1) наводи се да „РТРС неће емитовати материјал који својим садржајем или тоном подстиче националну, етничку, вјерску или расну мржњу, нетрпељивост или дискриминацију према појединцима и групама или, који би, на основу разумног просуђивања, могао да изазове насиље, неред или немире, или би могао да подстиче на извршење кривичних дјела”.

46 Чланом 357 став (2) КЗ Брчко дистрикта БиХ (Неовлаштено посједовање или угрожавање јавног реда

Кроз активности праћења, Мисија је уочила да је одредба „изазивање мржње” вјероватно једна од најчешће кориштених одредаба у предметима у којима постоји предрасуда као мотив. Упркос честом кориштењу те одредбе, када се погледа у примјену ове одредбе у конкретним предметима које прати Мисија, отварају се питања око њене досљедне примјене, о чему ће се детаљније говорити у поглављу III, у дијелу о изрицању кривичних санкција. Међутим, очекује се да ће та питања бити ријешена увођењем нових измјена и допуна.

2.4. Други закони

Осим у кривичним законима, сродне одредбе могу се наћи и у другим законима, посебно у вези с изразима и дјелима која, у широком смислу, изазивају националну, вјерску или расну мржњу.

Законима о јавном реду и миру РС, Брчко дистрикта БиХ и кантоналним законима, јасно се прописује да одређено понашање, којим се вријеђају национални, вјерски или расни осјећаји грађана у јавности, могу представљати прекршајно дјело, те би, због тога, требало бити кажњено новчаном казном.⁴⁷ На примјер, у Закону о јавном окупљању Брчко дистрикта БиХ такође се наводи да су „Полицијски службеници овлаштени да спријече или прекину мирно окупљање, ако се судионици позивају или потичу на (...) националну, расну, вјерску или другу мржњу или несношљивост.”⁴⁸ Исто тако, Закон о радио-телевизији РС забрањује емитовање материјала који, својим садржајем или тоном, подстиче националну, етничку, вјерску или расну мржњу, нетрпељивост или дискриминацију према појединцима и групама.⁴⁹ Слична одредба постоји у Закону о радио-телевизији ФБиХ.⁵⁰ Коначно, примјер закона којим се забрањује „изазивање мржње” је Закон

путем радио или телевизијске станице) прописује се: „Ко, грубо кршећи стандарде професионалног понашања медија и новинара, користи хушкачки или говор мржње или говор који очито позива или подстиче на насиље, народне или етничке сукобе и тиме доведе до угрожавања јавног реда или мира, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године.” (курзив додан)

47 Чланом 3 став (7) Закона о јавном реду и миру Брчко дистрикта БиХ, „Службени гласник БДБиХ”, број: 2/02, прописује се да: „Прекршај јавног реда и мира чини ко на јавном мјесту говори, писањем или на други начин вријеђа или омаловажава патриотска, национална, вјерска или морална осјећања грађана”; члан 7 Закона о јавном реду и миру РС, „Службени гласник РС”, број: 20/07, (Свађа, вика, вриска и непристојно понашање) прописује: „Ко нарушава јавни ред и мир свађом, виком, вриском, извођењем или репродукцијом музичких садржаја или текстова, ношењем или истицањем симбола, слика, цртежа или текстова, непристојног, увредљивог или узнемиравајућег садржаја и другим непристојним или дрским понашањем, казнит ће се новчаном казном од 50 до 300 КМ.” Такође, између осталог, *видјети* кантоналне законе о јавном реду и миру, на примјер, члан 8 став (5) тачка j) Закона о прекршајима против јавног реда и мира Кантона Сарајево, члан 3 Закона о јавном реду и миру Тузланског кантона, члан 8 Закона о јавном реду и миру Херцеговачко-неретванског кантона.

48 Члан 13 Закона о јавном окупљању Брчко дистрикта БиХ, „Службени гласник БДБиХ”, број: 26/04.

49 Члан 15 Закона о радио-телевизији РС. Ово је у Федерацији БиХ прописано чланом 363 став (2) КЗ ФБиХ (Неовлашћено посједовање или угрожавање јавног реда путем радио или телевизијске станице): „Ко грубо кршећи стандарде професионалног понашања медија и новинара, користи хушкачки или говор мржње или говор који очито позива или подстиче на насиље, народносне или етничке сукобе и тиме доведе до угрожавања јавног реда или мира, казнит ће се новчаном казном или казном затвора до три године.”

50 Члан 15 став (1) Закона о радио-телевизији ФБиХ прописује: „РТВ ФБиХ неће емитовати материјал који својим садржајем или тоном подстиче етничку, вјерску или расну мржњу, нетрпељивост или дискриминацију према појединцима и скупинама или који би, на темељу разумног суда, могао да изазове насиље, неред и немире, или би могао потицати на извршење кривичног дјела.”

о спречавању нереда на спортским такмичењима у Херцеговачко-неретванском кантону.⁵¹ У овом Закону наводи се да, ко „покуша да унесе или унесе и истиче у спортском објекту транспарент или другу ствар с обиљежјем које исказује или потиче мржњу или насиље” или „за вријеме спортског такмичења пјева пјесме или додацује такмичарима или другим гледаоцима поруке, чији садржај исказује или потиче мржњу,” казнит ће се новчаном или затворском казном.⁵²

УКРАТКО

Усвајање измјена и допуна о кривичним дјелима почињеним из мржње у кривичним законима РС и Брчко дистрикта БиХ позитиван је помак, јер ове измјене и допуне значајно доприносе капацитету БиХ да се ефикасно бори против кривичних дјела почињених из мржње. Овим измјенама и допунама, за које се очекује да ће бити усвојене и у Федерацији БиХ, уводи се сљедеће:

- Дефиниција „мржње” у општи дио кривичних закона;
- Квалификовани облици за одређена дјела гдје је предвиђена строжа кривична санкција ако је дјело почињено из „предрасуда”;
- Уврштавање мотивисаности предрасудама као отежавајуће околности приликом одмјеравања казне за свако кривично дјело.

Све у свему, ове измјене и допуне су темељне, јер оне такође сингалитирају потенцијалним жртвама, починиоцима и друштву да ће кривична дјела почињена из мржње бити схваћена озбиљно.⁵³ Упркос увођењу таквих измјена и допуна у кривичне законе у БиХ, још постоји потреба за креирањем судске праксе у вези с овим одредбама.

51 Закон о спречавању нереда на спортским такмичењима Херцеговачко-неретванског кантона (ХНК), „Службене новине ХНК”, број: 3, 22. април 2005. године.

52 Члан 4 Закона о спречавању нереда на спортским такмичењима Херцеговачко-неретванског кантона, *supra* фуснота 51 и *видјети* члан 31 Закона о спречавању нереда на спортским такмичењима Херцеговачко-неретванског кантона, *supra* фуснота 51. Поред тога, овај Закон прописује да, ако неко почини кривично дјело које је прописано као кривично дјело почињено из мржње у Кривичном закону, таквом лицу може да се забрани да присуствује такмичењима у периоду до једне године; такође, таквом лицу може да се изрекне забрана у трајању од шест мјесеци до једне године ако почини неко незаконито дјело прије, током и након такмичења.

53 *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње*, *supra* фуснота 1. Символика, коју ће имати увођење законодавства о кривичним дјелима почињеним из мржње, један је од важних разлога зашто то треба учинити.

III АКТУЕЛНЕ ПРЕПРЕКЕ У ЕФИКАСНОЈ БОРБИ ПРОТИВ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА ПОЧИЊЕНИХ ИЗ МРЖЊЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Идентификовање вјеродостојних трендова и развоја у области кривичних дјела почињених из мржње проблематично је због тренутне ситуације у вези са пријављивањем кривичних дјела почињених из мржње и прикупљањем података у БиХ. Међутим, Мисија је, кроз своје активности праћења, уочила пет најважнијих аспеката процесуирања и реаговања на кривична дјела почињена из мржње:

- Истрага и кривично гоњење;
- Кривичне санкције и накнада штете;
- Одговор званичника и органа локалне власти;
- Превенција, подршка и улога цивилног друштва;
- Прикупљање података и статистичких података.

1. КЉУЧНА ПИТАЊА У ВЕЗИ С ИСТРАГОМ И КРИВИЧНИМ ГОЊЕЊЕМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

1.1. Међународни стандарди

Један од кључних међународних стандарда, који се односи на кривична дјела почињена из мржње, јесте обавеза државе да ефикасно и детаљно истражи кривична дјела мотивисана мржњом. Паралелно с овом обавезом налази се с њом повезана обавеза да се обезбједи да тужилаштво препозна мотивисаност предрасудама.⁵⁴

⁵⁴ Видјети: Општа политичка препорука ЕСРИ-ја број 1, о борби против расизма, ксенофобије, антисемитизма, нетолеранције и расне дискриминације, усвојена 4. октобра 1996. године, тачка А, стр. 5. У овој Препоруци ЕСРИ је прописао да државе треба да „обезбједи приоритетно, активно и досљедно процесуирање расистичких и ксенофобних кривичних дјела“; члан 4 Оквирне одлуке Савјета ЕУ из 2008. године, *supra* фуснота 21, „...државе чланице ће предузети потребне мјере да се расистички и ксенофобни мотиви узму у обзир као отежавајућа околност, или да суд такав мотив може узети у разматрање код одмјеравања казне...“; *Ангелова и Илиев против Бугарске*, ЕСЉП, *supra* фуснота 24, параграф 115: „...Поступање са расно мотивисаним насиљем и бруталношћу на исти начин као са случајевима који немају расистичке конотације је затварање очију пред специфичном природом дјела која посебно угрожавају основна права.“

Европски суд за људска права (ЕСЉП) установио је да државе потписнице имају дужност да истраже могуће расне мотиве и мотиве из предрасуда, у складу са позитивним одредбама које проистичу из члана 2 (право на живот) и члана 3 (право на слободу од мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања или казне) ЕКЉП-а. У предмету *Начова и други против Бугарске*, који се односи на смрт два грађанина Бугарске (оба ромског поријекла), ЕСЉП је утврдио да је „законска обавеза државе потписнице да истражи могуће расистичке мотиве приликом почињења дјела насиља” и да то мора провести на непристрасан начин.⁵⁵ Затим, у другом предмету, који се односи на смрт особе ромског поријекла, ЕСЉП је пресудио да је неприхватљиво да, иако је дјело било „највјероватније подстакнуто етничком мржњом”, истражитељски тим није предузео никакве озбиљне кораке да идентификује починиоце и да је, осим тога, истрага узела више времена него обично.⁵⁶ У предмету *Шечић против Хрватске*, ЕСЉП је подсјетио да, кад истражују изгреде насиља, државне власти имају додатну дужност да предузму разумне кораке, како би **раскринкале сваки расистички мотив и утврдиле да ли су у тим догађајима могле улогу да одиграју етничка мржња или предрасуде.**⁵⁷ Уколико не буду предузети ови додатни кораци, што значи да држава третира насиље или инциденте изазване предрасудама једнако као и друга обична кривична

55 *Начова и остали против Бугарске*, ЕСЉП, *supra* фуснота 24, параграф 160. Велики савјет заузео је исти став као и Савјет да „...државе имају општу обавезу према члану 2 Конвенције да спроведу ефикасну истрагу у случајевима лишења слободе. [...] Та обавеза мора да се спроведе без дискриминације, како то предвиђа члан 14 Конвенције [...] [К]ада постоји сумња да је узрок насиља био расизам, онда је посебно важно да се спроведе хитна и независна службена истрага, узимајући у обзир потребу да се стално истиче друштвена осуда расизма и етничке мржње, те да се очува повјерење мањинских група у способност органа власти да их заштите од пријетњи расистичким насиљем. Испуњавање ове обавезе државе из члана 2 Конвенције подразумева да национални правни систем мора да покаже своје капацитете за примјену кривичног законодавства против оних који су убили друго лице, без обзира на расно или етничко поријекло жртве (*видјети Менсон и остали против Уједињеног Краљевства* (дец.), број: 47916/99, ECHR 2003-V). [...] [К]ада се врши истрага насилних инцидената, а посебно убистава које почини полиција, државни органи власти имају додатну обавезу да предузму све разумне кораке да открију расистички мотив и да докажу да ли је етничка мржња или предрасуда имала улогу у догађајима. Пропуст да се то уради, те да се расистички инциденти и бруталност третирају на исти начин као и случајеви који немају расистичка обиљежја, значило би затварање очију пред специфичном природом дјела која имају изразито деструктиван утицај на основна права човјека.” Високи савјет је додао (*видјети* параграф 161) да је „обавеза органа власти да спроведу истрагу о постојању могуће везе између расизма и насиља дио њихове процедуралне обавезе која проистиче из члана 2 Конвенције, али може да се посматра и као обавеза из члана 14 Конвенције у вези са чланом 2 да се обезбиједи уживање права на живот без дискриминације.”

56 *Ангелова и Илиев против Бугарске*, *supra* фуснота 24, параграф 105: Суд је утврдио повреду члана 2 да се „проведе ефикасна, одлучна и експедитивна истрага смрти апликантовог рођака, те да у обзир није узет расни мотив напада, нити потреба да се задржи повјерење мањинске групе у способност органа власти да их заштите од пријетњи расног насиља.” У параграфу 116, Суд је такође утврдио повреду члана 14 (начело недискриминације) у вези са чланом 2, наводећи да је „у потпуности недопустиво да власти нису спровеле експедитивну истрагу против нападача, нити су им судиле, иако им је било познато да је напад био изазван расном мржњом.”

57 *Шечић против Хрватске*, *supra* фуснота 17, параграф 66-69: „Суд је нагласио да државни органи имају додатну обавезу код спровођења истраге у предметима насиља да предузму све разумне кораке да открију расистички мотив и да утврде да ли су етничка мржња или предрасуда, можда, имале улогу у догађајима. Истина је да ће доказивање расног мотива у пракси бити врло често изузетно тешко. Обавеза тужене државе да спроведе истрагу о могућем расистичком предзнаку насиља представља обавезу улагања максималних напора и није апсолутна; органи власти морају да предузму разумне радње у околностима случаја.” Права, која су доведена у питање у овом предмету, су члан 3 ЕКЉП-а (Мучење, нељудско и понижавајуће поступање), члан 8 ЕКЉП-а (Поштовање приватности), и члан 13 ЕКЉП-а (Право на ефикасан правни лијек).

дјела, „држава затвара очи пред специфичном природом дјела која имају изразито деструктиван утицај на основна права човјека.”⁵⁸ У предмету *Милановић против Србије*, из 2010. године, Суд је пресудио да држава, када проводи истрагу о насилним инцидентима, има додатну обавезу да раскринка сваки вјерски мотив и утврди да ли су у тим догађајима улогу могле да одиграју вјерска мржња и предрасуде.⁵⁹

У ова три предмета, ЕСЉП је такође утврдио да је дошло до кршења члана 14 (принцип недискриминације) у вези са чланом 2 или чланом 3. У предмету *Ангелова и Илиев против Бугарске*, ЕСЉП је пресудио да „органи власти нису направили неопходну дистинкцију од других дјела која нису мотивисана расним предрасудама, из чега проистиче да је неоправдано поступање у супротности са чланом 14 Конвенције.”⁶⁰

Укратко, иако признаје практичне потешкоће у разоткривању мотивисаности предрасудама иза неког одређеног дјела, ЕСЉП је одлучан, када је ријеч о обавези држава да спроводе адекватну истрагу и кривично гоњење, и даје неке смјернице о томе шта сачињава адекватну истрагу о таквим мотивима: она мора да буде непристрасна, одлучна и експедитивна. ЕСЉП такође истиче факторе или показатеље предрасуда, који се не смију игнорисати – на примјер, у предмету *Начова и други против Бугарске*, наведено је да „сваки доказ о расистичком вријећању од стране полицијских службеника у вези са акцијом која укључује употребу силе против особа које припадају етничкој или другој мањини, изузетно је релевантан у односу на питање да ли је дошло до вршења незаконитог насиља изазваног мржњом.”⁶¹

Европска комисија против расизма и нетолеранције (*ECRI*) проширује дужност да буду истражени могући расни мотиви, тако да она обухвата не само насиље над особама, него и над имовином.⁶² *ECRI* истиче да полиција треба „детаљно да истражи расистичка дјела, и на такав начин што ће узети у обзир расистичке мотиве у обичним кривичним дјелима.”⁶³ У конкретној референци на БиХ, *ECRI* је, у свом извјештају из 2011. године, истакао да су „тешка кривична дјела почињена [у БиХ] против мањинских повратника, укључујући убиства, за која је мотив остао нерасвијетљен.”⁶⁴

Осим смјерница *ECRI*-ја, одлуке Министарског савјета ОЕБС-а подстичу државе чланице да „спроведу правремену истрагу кривичног дјела почињеног из

58 *Шечић против Хрватске*, *supra* фуснота 17, параграф 67.

59 *Милановић против Србије*, ЕСЉП, 14. децембар 2010. године, апликација број: 44614/07, параграф 96-97.

60 *Ангелова и Илиев против Бугарске*, *supra* фуснота 24, параграф 117.

61 *Начова и остали против Бугарске*, *supra* фуснота 24, параграф 164. Суд, осим тога, наводи: „[к]ада се такав доказ појави у истрази, он мора да буде провјерен – и ако буде потврђен – потребно је урадити темељит преглед свих чињеница, да би се открио могући расистички мотив.”

62 *Видјети:Извјештај ECRI-ја о БиХ* из фебруара 2011. године, у којем се даје препорука (с посебним нагласком на БиХ) да се „за све инциденте са наводним расистичким насиљем, било да се ради о нападу на људе или имовину, спроведе непристрасна, одлучна и експедитивна истрага, ради привођења извршилаца кривичног дјела правди. Извјештајем се упућује позив политичким лидерима да предњаче у осуђивању расистичког насиља, сваки пут када се оно деси.”

63 Такође *видјети* Општу политичку препоруку *ECRI*-ја број 11, о борби против расизма и расне дискриминације у раду полиције, *supra* фуснота 23.

64 *Извјештај ECRI-ја о БиХ*, *supra* фуснота 22, стр. 25.

мржње и осигурају да кривична дјела из мржње буду призната и јавно осуђена...”⁶⁵ Оквирном одлуком Европске уније из 2008. године такође је наглашено да свака држава чланица мора да предузме неопходне мјере, да би обезбиједила правовремено спровођење истраге кривичних дјела која укључују расизам и ксенофобију, и да истрага и кривично гоњење таквих врста дјела не смију да зависе од подношења пријава или оптужби од стране свједока, него морају да буду спроведене *ex officio* од стране полиције и агенција за примјену закона.⁶⁶

1.2. Истрага и кривично гоњење дјела мотивисаних предрасудама

Активности праћења Мисије показале су да постоји низ питања у фази истраге и кривичног гоњења кривичних дјела почињених из мржње и инцидента мотивисаних предрасудама, којима органи власти морају да посвете даљу пажњу. У овом поглављу обрађују се два кључна питања: а) неуврштавање предрасуда као мотива у оптужнице и б) недосљедност у примјени одредаба о „изазивању мржње”.

Треба рећи да је неуврштавање предрасуда, као мотива у оптужбе, које подносе тужиоци, на неки начин повезано са начином на који тужилац води истрагу или на који полиција води истрагу према упутствима тужилаштва. Треба нагласити да су полиција и тужилаштво подједнако одговорни за проналажење и испитивање показатеља предрасуда у прелиминарној истрази и да информације о таквим сазнањима морају међусобно да размјењују.⁶⁷

Мисија је дознала, кроз прикупљање информација од полицијских службеника и тужилаца, који прате инциденте мотивисане предрасудама, о одређеним недостацима у погледу истраге потенцијалних кривичних дјела мотивисаних предрасудама: недостатак темељитости полиције приликом спровођења истрага и извјештавања о показатељима предрасуда, што за посљедицу има да тужилац није обавијештен о таквим показатељима, као и недовољне смјернице дате од стране тужилаштва полицији да даље истраже могуће показатеље предрасуда. Ове напомене су само индикативне због ограниченог приступа који Мисија има истражним радњама које предузимају полиција и тужилаштво. Из следећег примјера види се како су унесене промјене у полицијски извјештај и како тужилац није потврдио постојање показатеља предрасуда:

65 Одлука МС ОЕБС-а број 9/09, *supra* фуснота 5, параграф 6.

66 Оквирна одлука Савјета ЕУ из 2008. године, *supra* фуснота 21.

67 За увид у права и обавезе тужиоца и истражни поступак *видјети*: члан 35-37 ЗКП БиХ; члан 45-47 ЗКП ФБиХ; члан 43-44 ЗКП РС; члан 35-37 ЗКП БДБиХ.

Примјер 1

Према иницијалним забиљешкама полиције и изјавама оштећене стране, 2010. године, млађи мушкарац, Бошњак, ушао је у кућу 81-годишње жене Српкиње у једној општини у ФБиХ са већинским бошњачким становништвом. Село у којем је жена живјела налази се близу српског повратничког насеља. По уласку у њену кућу, оптужени је жену претукао. Ударао јој је главом о зид, ударао је по ногама, вичући: „Ј*** ти матер, убићу те... шта ти радиш у Федерацији... ј*** ти српску матер.“ Полиција је поднијела извјештај тужилаштву. Међутим, из разлога непознатих Мисији, направљене су измјене у кривичној пријави кроз службену забиљешку, те су догађаји описани на сљедећи начин: „Починилац је дошао у кућу оштећене стране и, током расправе, је ударио [жртву] неколико пута, узрокујући лаке тјелесне повреде.“ Нигдје у овој накнадној забиљешци нису наведене увреде и пријетње на етничком основу. У наредби за спровођење истраге тужилаштва не наводе се елементи у вези с етничком припадношћу, као могући мотив за инцидент. На крају, починилац је оптужен за наношење „тјелесне повреде“, изостављајући мотивисаност предрасудама.

Изостављање предрасуда као мотива у оптужницама

Кроз праћење судских поступака у предметима, гдје су идентификовани један или више показатеља предрасуда у опису инцидента, Мисија је уочила да ти показатељи предрасуда нису рефлектовани у оптужбама, које је изнио тужилац у оптужници. Ово запажање обухвата низ конкретних ситуација, у којима су показатељи предрасуда изостављени из фазе истраге – у неким предметима такви показатељи нису узети у обзир, а у другима једноставно нису уврштени у оптужбе. Сљедећи примјери илуструју различите врсте предмета из којих је проистекло ово запажање.

Примјер 2

Петнаестогодишњег дјечака Хрвата, 2009. године, претукла је група малољетника, Бошњака, док се на свом бициклу враћао с игралишта у једном селу у ФБиХ. У својој изјави рекао је да су му нападачи прво упућивали псовке на етничком основу, а онда су га физички напали с очигледном намјером да му нанесу повреде. Починиоци су оптужени за наношење „тешке тјелесне повреде“, без помињања предрасуда, као мотива. Осим тога, чињенични опис кривичног дјела, који је изнио тужилац, односи се искључиво на начин на који је тјелесна повреда нанесена, а забиљежено је да се десила „након вербалног сукоба и гуркања са оштећеном страном.“ Нигдје није поменут увредљиви језик који је кориштен.

Примјер 3

У ФБиХ, 2008. године, мушкарац, мотивисаност предрасудама. Хрват, под утицајем алкохола, Умјесто тога, оптужени је терећен силом је ушао у кућу сусједа за „насилничко понашање“. Рома. Мушкарац је напао трудну. Оптужени је проглашен кривим Ромкињу која је покушала да се и изречена му је условна осуда сакрије испод стола. Оптужени је са утврђеном казном затвора у онда кренуо у другу просторију, трајању шест мјесеци и роком гдје је физички напао друге двије провјеравања од двије године, Ромкиње, псујући им „циганску на основу склопљеног споразума матер“, укључујући и власницу о признању кривице. Након стана, 73-годишњу жену. Двоје завршетка поступка, тужилац је ромске дјеце од девет и десет индицирао Мисији да није било година, такође је свједочио довољно доказа који би доказали нападу на њихову мајку и насиљу, наношење тешке тјелесне озљеде. које се десило тога дана. Та Према Кривичном закону ФБиХ, 73-годишња жена била је срчани члан о „тешкој тјелесној озљеди“ болесник и преминула је касније има одредбу са повећаном казном, истог дана. Тужилаштво није када је кривично дјело почињено квалификовало кривично дјело на на расном, националном или начин да је узело у обзир могућу вјерском основу.

Примјер 4

У РС-у је, 2010. године, починилац је полиција поднијела извјештај (Србин) ушао у џамију у центру за овај инцидент у складу са града, попео се на минарет и чланом 390 КЗ РС – „изазивање махао српском заставом у једној националне, расне или вјерске руци, док је у другој држао Куран мржње.“ Тужилац је у оптужници и нож. За ово конкретно дјело, навео да је циљ почињених дјела оптужен је за „нарушавања био привлачење пажње јавности неповредивости стана“, члан 170 на лоше услове живота оптуженог. став (1) КЗ РС. Тужилац није уврстио За „нарушавања неповредивости мотивисаност предрасудама у стана“, оптужени је кажњен на оптужницу, упркос чињеници да казну затвора од два мјесеца.⁶⁸

68 Оптуженом су на терет стављена још два кривична дјела која је починио раније. Поред члана 170 став (1) КЗ РС, оптужени је проглашен кривим за крађу из члана 231 став (1) КЗ РС и кажњен казном затвора у трајању од пет мјесеци.

Примјер 5

У јулу 2011. године, неколико дана након годишње комеморације жртвама рата у источном дијелу РС, група од четири мушкарца, Бошњака, из ФБиХ отишла је у кафић у сусједни град у источном дијелу РС. Присутне су поздравили са „Селам алејкум“. Када је власник кафића (Србин) одговорио са „Добро јутро“, четворица мушкараца су га почела вријеђати и наносити штету у кафићу говорећи „Ово је Босна гдје сви треба да се поздрављају са „Селам алејкум“, узвикујући „Алаху екбер“. Четири мушкарца оптужена су за „оштећење туђе ствари“ из члана 249 став (1) КЗ РС. Изјаснили су се кривима и наређено им је да плате новчану казну од 400 КМ. У вријеме почињења дјела, ова одредба у КЗ РС већ је имала додатни став, који покрива предмете, када су таква дјела оштећења туђих ствари почињена „из мржње“ – тј. почињена из предрасуда, за која је запријеђена казна затвора од шест мјесеци до пет година. Мисија је од полицијских службеника, који су радили на спровођењу истраге у овом предмету, дознала да им је тужилаштво наложило да поднесу пријаву за основни облик кривичног дјела оштећења туђе ствари, упркос показатељима предрасуда у овом предмету.

Познато је да у многим предметима може бити веома тешко открити и схватити разлоге који стоје иза неуврштавања предрасуда као мотива, нарочито узимајући у обзир право тужилаца на дискреционе одлуке. Када је током процеса праћења предмета било могуће питати тужиоце за разлог неуврштавања предрасуда као мотива, они су наводили да често немају довољно доказа, да би се утврдила мотивисаност предрасудама или да је постојао алтернативни мотив, који је умањивао учинак предрасуда, као мотива, те је за посљедицу имао неуврштавање предрасуда као мотива у оптужницу.

На основу информација, које је Мисија прикупила од полиције и тужилаштва, логично је сугерисати да такво неуврштавање предрасуда као мотива у оптужнице може такође бити приписано распрострањеном неразумијевању концепта кривичних дјела почињених из мржње и како се таква кривична дјела могу препознати. Даље се то може разложити на непостојање и недовољну специјализовану обуку и едукацију о сложености кривичних дјела и инцидената мотивисаних предрасудама. Осим тога, празнине у закону такође имају улогу у ограничавању полиције и тужилаштва да на адекватан начин спроведу истрагу и уврсте предрасуде као мотив у оптужнице.

Други разлог за неуврштавање мотивисаности предрасудама у коначну оптужницу може да буде због чињенице што је, уопштено говорећи, доказивање мотивисаности предрасудама знатно теже и за њега треба пуно више времена него за доказивање саставних елемената обичних кривичних дјела, те се, посљедишно, може видјети као демотивациони фактор за полицију и тужиоце. Кроз комуникацију са полицијом и тужилаштвима, Мисија је такође уочила да они често не схватају или не препознају важност и утицај који утврђивање предрасуда као мотива има за жртве и погођене заједнице.

Недосљедност у примјени одредаба о „изазивању мржње”

Током активности праћења Мисије уочено је да постоји недосљедност у тумачењу и примјени одредаба о „изазивању мржње”. У неким предметима, тужиоци су користили одредбу о „изазивању мржње”, а понекад су ову одредбу користили у стицају са другим кривичним дјелима, која нису повезана са мржњом. Разлог за то је, вјероватно, непостојање квалификованог облика одређених кривичних дјела у законима, који садрже одредбе о мотивисаности предрасудама. На примјер:

Примјер 6

У Републици Српској је, 2008. године особа, Бошњак, рекла другој особи (Србин) следеће: „Ј*** вам четничку дјецу и мајку, знамо вас, поклаћемо вас у Поточарима.” Осим тога, оптужени је ударио жртву у главу и наставио да је туче, чак и када је пао на тло. Оптужен је за „тјелесну повреду”, у складу са чланом 155 став (1) КЗ РС, у стицају са дјелом „изазивање мржње”, у складу са чланом 390 став (1) КЗ РС, те му је изречена условна осуда, којом је утврђена казна затвора у трајању од три мјесеца и рок провјеравања од једне године.

Примјер 7

У јуну 2011. године, током сахране на православном гробљу у граду у сјевероисточном дијелу ФБиХ, једна особа зауставила је свој аутомобил и кроз прозор довикивала увреде на етничком основу људима који су били на сахрани. Ускоро се вратила и поновно вријеђала присутне и испалила неколико метака у ваздух. Оптужена је за „незаконито посједовање оружја и експлозива”, у складу са чланом 371 КЗ ФБиХ, у стицају са одредбом „изазивање мржње”, у складу са чланом 163 став (2) КЗ ФБиХ. Кроз споразум о признању кривице договорена је јединствена казна од једне године и три мјесеца затвора.

Осим тога, постоји недосљедна примјена ове одредбе од стране тужилаца, што значи да се у неким ситуацијама тужиоци ослањају искључиво на „изазивање мржње”, а у другим ситуацијама, које су чињенично веома сличне, тужиоци донесу одлуку да не подижу оптужницу на основу те одредбе. У табели у Анексу IV даје се више примјера који ово потврђују, а три примјера у тексту који слиједи, илуструју ово запажање:

Примјер 8

У Републици Српској, особе (Срби) нападе су, вријеђале и пријетиле групи од три особе (Бошњаци), које су пролазиле поред кафића гдје су оптужени сједили. Увреде су биле засноване на етничкој припадности и укључивале су псовке као што су: „Ј*** ти турску мајку!“, „Треба вас поклати!“ и „Готово је за вас у овом граду!“ Када су жртве почеле да бјеже, оптужени су потрчали за њима бацајући камење на њих.

Оптужени су ухватили једну особу, жену, и физички је напали. 2006. године, оптужени су за „изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора и нетрпељивости“ у складу са чланом 390 став (2) КЗ РС сада члан 294а, одредбом која је прописивала казну затвора од шест мјесеци до пет година. Осуђени су на казну затвора од шест мјесеци, условно 18 мјесеци.

Примјер 9

У децембру 2011. године, младић (Хрват) ушао је у двориште цамије и запалио заставу Исламске заједнице. Инцидент се десио дан након што су божићне јаслице запаљене у истом граду – у вријеме израде извјештаја, у вези с овим инцидентом водила се истрага против три особе (Бошњаци). Особа је оптужена за „изазивање мржње“, у складу са чланом 163

став (1) КЗ ФБиХ. Потписан је споразум о признању кривице, а оптуженом је изречена условна осуда с утврђеном казном од седам мјесеци затвора и роком провјеравања од двије године. Оптуженом је такође наложено да надокнади штету у износу од 200 КМ оштећеној страни, Исламској заједници у Стоцу.

Примјер 10

У Брчком су, 2006. године, двојица оптужених пришла жртвама у два наврата и физичких их нападе. На основу изјава узетих током истраге, оптужени су их, док су их тукли, вријеђали на етничком основу и говорили им да „их све треба побити“. Иако се ово десило 2006. године, оптужница је

против оптужених подигнута тек 2008. године за кривично дјело „насилничко понашање“, у складу са чланом 356 став (2) КЗ БДБиХ, са запријеђеном казном од шест мјесеци до пет година. На основу склопљеног споразума о признању кривице, изречена је казна од 30 дана затвора.

Предмети, наведени у горњем дијелу текста, јасни су примјери ситуација у којима је дошло до физичког напада, оштећења имовине и вербалног напада из предрасуда. Међутим, у прва два примјера (примјери 8 и 9), починиоци су оптужени **искључиво** за „изазивање мржње”, за разлику од трећег примјера (примјер 10) гдје су починиоци оптужени искључиво за „насилничко понашање”, без навођења очигледне мотивисаности предрасудама, приликом изрицања кривичне санкције. У другим предметима, као што је приказано у примјерима који слиједе, укључујући увредљиве облике говора, одредба о „изазивању мржње” се не користи, понекад зато што се дјело квалификује као прекршај.

Примјер 11

У источном дијелу РС у 2011. години, два дана након почетка Рамазана, младић (Србин) је спрејом црвене боје нацртао „4С”⁶⁹ на зидове кућа, које припадају повратницима (Бошњаци) у малом и изолованом насељу, као и сљедећу реченицу на прилазној цести до повратничке куће: „Сви они који нешто вриједе, сада сједе у Хагу.” Младић је оптужен за прекршај у складу са чланом 7 Закона о јавном реду и миру РС („свађа, вика, вриска и непристојно понашање”). Оптужени је признао почињење тих дјела и суд је изрекао опомену.

Непостојање заузетих ставова на судовима у вези са овим одредбама, резултирало је да су оне кориштене као резервна опција за предмете кривичних дјела, почињених из мржње и да су примијењене у ситуацијама за које их законодавац, вјероватно, није првобитно намијенио. За надати се да ће у свјетлу измјена и допуна, које прописују више опција за кривично гоњење инцидентних мотивисаних предрасудама, доћи до смањења ових недоследности. Даљња стручна дискусија о тумачењу ових одредаба и њиховој примјени била би пожељна.

У складу с тим, било би корисно да база података Високог судског и тужилачког савјета БиХ (ВСТС БиХ) обухвата и детаљну и ажурирану базу кривичних дјела почињених из мржње и инцидентних почињених из предрасуда.

⁶⁹ На ћириличком писму „4С” представља средњовјековни српски слоган: „Само слога Србина спасава”, којим се истицала потреба српског народа за уједињењем, ради очувања баштине и националности. У БиХ тај слоган Бошњаци и Хрвати доживљавају у негативном контексту, као српски националистички симбол.

УКРАТКО

Најважнија запажања Мисије у вези са приступом полиције и тужилаштва предметима који се односе на предрасуде често су међусобно повезана, али, уопштено говорећи, могу се сажети на следећи начин:

- а. Недовољно утврђивање, истраживање и правилно пријављивање показатеља предрасуда од стране полиције;
- б. Проблеми у вези са комуникацијом и сарадњом између полиције и тужилаштва – укључујући и то што полиција не скрене увијек пажњу тужиоца на показатеље предрасуда и недовољне смјернице тужилаштва за спровођење истраге таквих показатеља;
- в. Неуврштавање мотивисаности предрасудама у оптужнице и
- г. Недосљедна примјена одредбе „изазивање мржње“.

Ова запажања отварају питања о томе да ли се досљедно поштују стандарди ЕСЉП-а о истрази и кривичном гоњењу инцидената почињених из мржње, и захтијевају даљу акцију од стране релевантних органа полицијских и правосудних органа власти.

2. ИЗРИЦАЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

2.1. Међународни стандарди

Међународни стандарди и смјернице упућују државе чланице да пропишу кривичне санкције које су размјерне и **пропорционалне тежини кривичног дјела**. ОЕБС је покренуо питање размјерног кажњавања и повећања казни у Одлуци Министарског савјета, одређујући да државе чланице морају „усвојити, тамо гдје је то примјерено, конкретне, прилагођене законе за борбу против кривичних дјела почињених из мржње прописујући ефикасне кривичне санкције које ће узимати у обзир тежину оваквих кривичних дјела.”⁷⁰ Овај стандард се детаљније разрађује у Оквирној одлуци Савјета Европске уније. Осим обавезивања сваке државе чланице да предузме неопходне мјере да се обезбједи да се понашање мотивисано расизмом или предрасудама казни ефикасном, размјерном и одвраћајућом казном, у Одлуци се такође одређује да за ова кривична дјела морају бити забрањене казне од једне до три године затвора.⁷¹ Уз специфичне врсте понашања, наведене у овој Одлуци, такође се одређује да се за свако друго дјело „расистичка или ксенофобна” мотивација мора узети у обзир као отежавајуће околности или узети у разматрање приликом изрицања кривичне санкције.

Осим размјерне, ефикасне и одвраћајуће кривичне санкције, међународни стандарди утврђују и право жртава оваквих кривичних дјела на репарације за нанесену штету – укључујући и материјалну и нематеријалну штету.⁷² Уопштено говорећи, *Међународна конвенција о уклањању свих врста расизма и дискриминације* (Конвенција) одређује обавезу држава чланица да обезбједи „ефикасну заштиту и правне лијекове (...) за све облике расне дискриминације, праведну и адекватну репарацију или задовољење за сваку штету претрпљену као резултат такве дискриминације.”⁷³ Ове обавезе су потврђене и препорукама *ECRI*-ја.⁷⁴

70 Одлука МС ОЕБС-а број 9/09, *supra* фуснота 5.

71 Оквирна одлука Савјета ЕУ из 2008, *supra* фуснота 21, члан 3. Одлука у члану 1 и 2 набраја дјела из њеног опсега.

72 *Видјети*: Генерална скупштина УН, *Декларација о основним принципима правде за жртве кривичних дјела и злоупотребе овлаштења*, 29. новембар 1985., A/RES/40/34; Препорука Комитета министара СЕ број: R (85) 11, о положају жртве унутар кривичног законодавства, 28. јуни 1985; и Оквирна одлука Савјета ЕУ 2001/220/JHA о положају жртве у кривичном поступку.

73 Члан 6 *Конвенције о укидању свих облика расне дискриминације*, *supra* фуснота 14.

74 Општа препорука *ECRI*-ја број 1, *supra* фуснота 55, у којој се наводи да државе потписнице морају кривичним, парничним или управним законодавством да ставе на располагање адекватна правна средства жртвама дискриминације, ради обезбјеђивања новчане или друге врсте компензације.

2.2. Изрицање кривичних санкција за кривична дјела почињена из мржње у Босни и Херцеговини

У овом поглављу користе се предмети из Програма за праћење судских поступака Мисије која, као што је раније наведено, обухватају предмете прије 2008. године, који су праћени као дио Програма праћења који се односио на насиље повезано са повратком.⁷⁵ Преглед кривичних поступака, које је Мисија пратила у предметима са показатељима предрасуда и изречене правоснажне кривичне санкције могу се наћи у Анексу IV.

а. Врсте кривичних санкција

Кривични закони прописују казну затвора или новчану казну за кривична дјела почињена из мржње. Праћење судских поступака које је спровела Мисија указује да су особе осуђене за кривична дјела почињена из мржње у БиХ често кажњене условно и новчаном казном за почињење таквих дјела.⁷⁶ КЗ БиХ прописује да приликом доношења одлуке о изрицању условне казне, суд мора да узме у обзир циљ условне казне, личност и ранији живот починиоца, његово понашање након почињења дјела, те степен кривичне одговорности.⁷⁷ Сличне одредбе постоје и у кривичним законима ентитета и Брчко дистрикта БиХ.⁷⁸

Проблем који је уочен у вези са затворским казнама прописаним у одредбама о „изазивању мржње” је неусклађеност закона у погледу распона казни прописаних за ова дјела. То заправо значи да кривичне санкције варирају од једног кривичног закона до другог и да нема досљедности.⁷⁹ Уопштено говорећи, распон кривичних казни прописан за ова дјела креће се између најмање три мјесеца до највише десет година.⁸⁰

б. Непрепознавање предрасуда као мотива приликом изрицања кривичне санкције

Кривичне санкције које се изричу у предметима очигледних кривичних дјела почињених из мржње и у којима се не признаје мотивисаност предрасудама наизглед нису размјерне са тежином кривичног дјела. Тешко је, наравно, одредити

75 Видјети: поглавље I, у дијелу Методологија праћења и контекст.

76 Члан 58 КЗ БиХ: „Сврха увјетне осуде је да се учинитељу кривичног дјела упуту упозорење, уз пријетњу казном (увјетна осуда), којим се омогућава остварење сврхе кривичноправних санкција изрицањем казне без њеног извршења, кад извршење казне није нужно ради кривичноправне заштите.”

77 Члан 59 КЗ БиХ.

78 Члан 62 КЗ ФБиХ, члан 47 КЗ РС, члан 61 КЗ БДБиХ.

79 Видјети: Анекс II.

80 Члан 145а став (1) КЗ БиХ прописује казну затвора од 3 мјесеца до 3 године; члан 294а став (1) КЗ РС прописује до двије године; члан 160 став (1) КЗ БДБиХ прописује казну затвора од 1 до 5 година; а члан 163 став (1) и став (3) КЗ ФБиХ до 3, односно до 10 година. Кривични закон БиХ и КЗ ФБиХ предвиђају и квалификовани облик, тако да је у оба закона, ако је „изазивање мржње” починило лице које има положај или овлаштења прописана строжа казна затвора, од 1 до 10 година. Још један квалификовани облик, који предвиђа строже кажњавање је присутност сљедећих елемената – присила, злостављање, угрожавање безбједности, излагање порузи народносних, етничких или вјерских симбола или скрнављење гробова. Распон казне прописане за ова кривична дјела је од 6 мјесеци до 5 година у РС и БДБиХ и од 1 до 8 година у ФБиХ. Још један квалификовани облик „изазивање мржње” је настанак нереда, насиља или „тешких посљедица” за заједнички живот људи. У таквим случајевима, КЗ БДБиХ и КЗ РС прописују казну затвора од 1 до 8 година, а КЗ ФБиХ од 1 до 10 година.

пропорционалност кривичне санкције у предметима у којима постоје показатељи предрасуда, а они нису били препознати на правилан начин од стране тужилаштва или суда. Ипак, тамо гдје ти показатељи постоје, и гдје су доказани, искључивањем предрасуда као мотива у фази изрицања кривичне санкције, суд умањује озбиљност и ефекат кривичних дјела почињених из мржње, који она имају на жртву и ширу заједницу. Такође, треба истаћи да ова кривична дјела често узрокују већу штету од обичних кривичних дјела, јер „непосредна жртва може да има веће психолошке посљедице и повећан осјећај угрожености, зато што није у могућности да промијени ону карактеристику због које је постала жртва.”⁸¹

Према сазнањима прикупљеним кроз активности праћења Мисије, старе одредбе у вези са кривичним дјелима почињеним из мржње у кривичним законима РС и БДБиХ биле су довољне да се постигне ефикасно кривично гоњење и кажњавање инцидента мотивисаних мржњом. Нове промјене уведене у кривично законодавство у РС и БДБиХ унаприједиле су правни основ, омогућавајући ефикасније кривично гоњење и санкционисање кривичних дјела почињених из предрасуда.⁸² Као што је наведено у претходном дијелу текста, ти кривични закони сада прописују детаљне дефиниције мржње, као мотива и изричито обавезују судове да тај мотив узму у обзир као отежавајућу околност приликом одређивања кривичне санкције за свако кривично дјело. Те измјене и допуне увеле су и низ квалификованих облика кривичних дјела заснованих на предрасудама. Табела са повећаним казнама заснованим на мотивисаности предрасудама, у складу са законским оквиром измијењеним и допуњеним 2010. године, налази се у Анексу III.

КЗ ФБиХ није измијењен и допуњен у складу са међународним стандардима, за разлику од кривичних закона РС и БДБиХ, што поставља питање о ефикасности одговарајућих кривичних санкција. На примјер, кривично законодавство ФБиХ не прописује да се предрасуде на основу сексуалне оријентације узму у обзир као отежавајућа околност у предмету какав се налази у примјеру који слиједи:

81 *Практични водич за законе о кривичним дјелима почињеним из мржње, supra* фуснота 13, стр. 20.

82 *Видјети:* поглавље II.

Примјер 1

Током отварање изложбе на *Queer* фестивалу, 24. септембра 2008. године, група од око 70 демонстраната окупила се испред Академије ликовних умјетности у Сарајеву и на насилан начин прекинула догађај, извикујући увреде и бацајући камење на посјетиоце. Упркос већој присутности полиције и ангажману приватне заштитарске агенције, осам особа је задобило повреде. Значајно је напоменути да су се неки од напада десили у сусједним улицама или у насељима која су и по неколико километара удаљена од саме Академије. Осам особа је приведено.

Један осамнаестогодишњи мушкарац, којег су свједоци видјели како напада два новинара, оптужен је за „насилничко понашање“, у складу са чланом 362 став (1) КЗ ФБиХ, у вези са „спречавањем службене особе у вршењу службене радње“, у складу са чланом 358 КЗ ФБиХ. Оптужени је склопио споразум о признању кривице и осуђен је на једну годину затвора, условно двије године. Други деветнаестогодишњак је такође оптужен за „насилничко понашање“, у складу са чланом 362 став (1) КЗ ФБиХ за наношење лаких тјелесних озљеда једној особи и оштећење возила. Овај оптужени је проглашен кривим и изречена му је условна осуда с утврђеном казном затвора од пет мјесеци, са роком провјеравања од двије године. Ни у једном случају у оптужницама није уврштена предрасуда као мотив.

У предмету као што је наведени у примјеру у горњем дијелу текста, мотивисаност предрасудама се могла навести у образложењу предрасуде, јер сви кривични закони у БиХ наводе „мотиве за почињење кривичног дјела“ као једну од околности која утиче на висину казне. Међутим, мотивисаност предрасудама ријетко се разматра у судовима у контексту отежавајућих околности. Иако кривични закони не дају експлицитно различите мотиве који се могу узети у обзир, у Коментарима на кривичне законе⁸³ истиче се „мржња и освета“ као отежавајућа околност, коју треба узети у обзир у процесу одређивања кривичне санкције.⁸⁴

Осим тога, у Коментарима се наводи да када судови одлуче да изрекну казну која је испод законског минимума, морају такође узети у обзир предрасуду као мотив за почињење дјела приликом утврђивања да ли постоје „нарочито олакшавајуће околности“, које омогућавају блажу кривичну санкцију.⁸⁵ На примјер, мотивисаност предрасудама није узета у обзир у сљедећем предмету:

83 *Коментари кривичних/казнених закона у БиХ, supra* фуснота 40, стр. 274.

84 Овдје је битно нагласити разлику између „мржње“ као емоционалног осјећаја према одређеном лицу, и „мржње“ као предрасуде према припадницима одређене групе. Тема овог извјештаја је овај други појам „мржње“.

85 Могућност изрицања казне затвора испод законског минимума дозвољена је када суд утврди постојање посебно олакшавајућих околности, које указују на то да циљ кажњавања може да буде постигнут и благом казном (*видјети*: члан 49 КЗ БиХ; члан 50 КЗ ФБиХ; члан 38 КЗ РС; и члан 50 КЗ БДБиХ). Узимање у обзир побуде код почињења кривичног дјела, када се изриче блажа казна, прописано је у члану 48 КЗ БиХ; члан 49 КЗ ФБиХ; члану 37 КЗ РС; и у члану 49 КЗ БДБиХ.

Примјер 2

Особа (Хрват) је, 2006. године, расне и вјерске мржње, раздора бацила ручну бомбу из возила у и нетрпељивости“, у складу са покрету, којим је управљала друга чланом 163 став (2) КЗ ФБиХ, особа, такође Хрват. Инцидент се и осуђена су на осам мјесеци десио у малом граду у ФБиХ на затвора, иако је прописани распон подручју са хрватском већином кривичних санкција од једне и малим бројем повратника до осам година. Судско вијеће Бошњака. Ручна бомба је образложило је ублажавање казне експлодирала у дворишту градске за оба оптужена, образлажући да џамије и оштетила имамову су околности, у цјелини, нарочито кућу, као и прозоре стамбених олакшавајуће. Те околности зграда на другој страни улице, обухватале су чињеницу да су те једно возило, у власништву оптужени млади, без претходних Бошњака. Оба оптужена теретила осуда, да имају мало средстава за су се за „изазивање националне, живот, те да су незапослени.

У предмету из овог примјера, суд је покушао да образложи разлоге за изрицање блаже казне од оне прописане Кривичним законом, али није узео у обзир, ни одвагао могућу мотивисаност предрасудама приликом почињења овог озбиљног дјела, ни штету, опасност и утицај који је дјело имало на заштићене објекте и оштећене стране, доносећи такву одлуку.⁸⁶

Уопштено говорећи, други начин на који суд може обезбиједити да се предрасуде као мотив у датом кривичном дјелу узму у обзир приликом изрицања кривичне санкције је преквалификација дјела, када је то могуће учинити на примјерен начин, што ће резултирати у повећању казне. Закони о кривичном поступку омогућавају да судија дјело другачије правно оцијени, односно, да осуди починиоца за кривично дјело различито од оног садржаног у оптужници формулисаој од стране тужилаштва. Суд није везан за правну квалификацију кривичног дјела коју постави тужилац у оптужници, али је међутим, везан за чињенично стање и опис наведен у првобитној, или на главном претресу измијењеној оптужници, на основу доказа изнесених на главном претресу.⁸⁷

в. Недосуђивање накнаде штете

Сви закони о кривичном поступку у БиХ омогућавају онима коју су претрпјели штету као резултат датог кривичног дјела да траже накнаду штете у току кривичног поступка – укључујући и материјалну и нематеријалну штету, као што је душевни

86 *Видјети*: Општа правила за одмјеравање казне - члан 49 КЗ ФБиХ који прописује: „(1) Суд ће учинитељу кривичног дјела одмјерити казну у границама које су законом прописане за то кривично дјело имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, **побуде из којих је дјело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра**, околности под којима је дјело учињено, ранији живот учинитеља, његове особне прилике и његово понашање након учињеног кривичног дјела, те друге околности које се односе на особу учинитеља.“ (масна боја додана)

87 Члан 280 Закона о кривичном поступку БиХ (Везаност пресуде за оптужбу). Члан 280 став (1): „Пресуда се може односити само на особу која је оптужена и само на дјело које је предмет оптужбе садржане у потврђеној, односно на главном претресу измијењеној оптужници. (2) Суд није везан за *приједлоге тужиоца у погледу правне оцјене дјела*.“ (курзив додан) *Видјети* сличне одредбе у члану 295 ЗКП ФБиХ; члану 294 ЗКП РС и члану 280 БДБиХ.

бол.⁸⁸ Међутим, резултати праћења предмета показали су да се ова опција у пракси ријетко користи.⁸⁹ Ово је највише зато што оштећене стране нису на правилан начин, и у складу са законом, упознате са правом да могу користити ту могућност за вријеме кривичног поступка и зато што тужилаштва и судови заузимају став да би прикупљање потребних доказа и рјешавање имовинскоправних захтјева за вријеме кривичног поступка знатно продужило поступак.

Због тога, Мисија има мало података о врсти компензација досуђених оштећеним странама за штету претрпљену као резултат кривичног дјела почињеног из предрасуда. Мисија је забиљежила само два предмета у којима је досуђена компензација (оба у БДБиХ). Један од њих описан је у примјеру који слиједи:

Примјер 3

У предмету у БДБиХ у којему су починиоци за писање графита увредљивог садржаја на јавним зградама осуђени у стицају за „оштећење туђе ствари“, у складу са чланом 287 став (2) КЗ БДБиХ и за „изазивање националне мржње“, у складу са чланом 160 став (2) КЗ БДБиХ. Кажњени су казном затвора од три мјесеца и 15 дана и четири мјесеца и 15 дана. Наложено им је да плате 5.317 КМ као накнаду Влади БДБиХ за обнављање фасада.

Досуђивање накнаде штете од нарочите је важности у предметима кривичних дјела почињених из мржње, јер шаље јасну поруку да локални органи власти неће толерисати, ни занемаривати испољавање предрасуда, те тако поново успоставља осјећај безбједности у заједници.

УКРАТКО

- Уопштено говорећи, кривичне санкције за кривична дјела почињена из мржње треба да буду строже него за иста дјела почињена у њиховим основним облицима (на примјер, без предрасуда као мотива или других отежавајућих околности), како би се обезбиједило да постоји праведна и правична задовољштина за претрпљену штету и да би се постигао одвраћајући ефекат. Постоји забринутост због пропорционалности и ефикасности кривичних санкција изречених за кривична дјела почињена из мржње у БиХ, већином због непостојања или недовољне примјене одговарајућих закона.
- Неразматрање досуђивања накнаде штете у већини предмета праћених кривичних дјела почињених из мржње је забрињавајуће. Експлицитно позивање на предрасуде као мотив за почињење кривичног дјела и досуђивање накнаде за штету, важни су начини за експлицитно препознавање правог карактера, озбиљности и тежине дјела и давања значаја искуству појединачне жртве и погођене заједнице.

88 Глава XVII, члан 193-204 ЗКП БиХ; глава XVII, члан 207-218 ЗКП ФБиХ; глава XIV, члан 103-114, ЗКП РС; глава XVII, члан 193-204 ЗКП БДБиХ.

89 Ради олакшавања поступка остваривања накнаде штете оштећенима, Мисија је објавила летак под називом: *Жртва сте или свједок кривичног дјела? Упознајте се са вашим правима и обавезама* који жртвама и свједоцима у кривичном поступку пружа кључне информације о њиховим правима, те образац који оштећени може да испуни ради подношења имовинскоправног захтјева. Летак је доступан на: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122712570728eng.pdf, а образац на: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122713020999eng.pdf

3. ОДГОВОР ЗВАНИЧНИКА И ОРГАНА ЛОКАЛНЕ ВЛАСТИ

Примјерен одговор и осуда органа локалне власти и владиних званичника је кључна компонента у ефикасној борби против инцидената мотивисаних мржњом. Изостанак јавне осуде или распирујућа реакција оних, чије одговорне улоге прећутно шаљу поруку да су таква кривична дјела прихватљива и безначајна. Насупрот томе, одлучан и одговарајући одговор званичника шаље поруку подршке појединачним жртвама и погођеним заједницама, те јача осјећај безбједности јавности у БиХ.

3.1. Међународни стандарди

Стандарди ОЕБС-а позивају државе чланице и њихове релевантне органе власти да јавно осуде кривична дјела из мржње.⁹⁰ У једној од одлука Министарског савјета ОЕБС-а наводи се да државе чланице треба да обезбиједи да званичници, на одговарајућем нивоу, досљедно и недвосмислено осуде дјела и испољавање мржње, посебно у политичком ракурсу.⁹¹ Другом Одлуком Министарског савјета ОЕБС-а позивају се политички представници, укључујући и парламентарце, да непрекидно улажу напоре и да одлучно одбаце и осуде испољавање расизма, ксенофобије, антисемитизма, дискриминације и нетолеранције, испољавање екстремизма повезаног с агресивним национализмом и неонацизмом, уједно поштујући слободу изражавања.⁹²

Циљ јавног осуђивања инцидената почињених из предрасуда је превенција и ограничавање могућих ширих посљедица таквих инцидената. Усмени одговор пропраћен једностраном реториком или дискусијом о томе „ко је први почео” није адекватна осуда. Одговором се треба ставити нагласак на осуду датог дјела и сваког другог дјела или инцидента сличне природе, и треба се нагласити једнакост грађана, без обзира на њихову националност, етничитет, сексуалну оријентацију, друштвени статус или било коју другу карактеристику. Зато одговор на кривична дјела почињена из мржње не смије да буде угрожен подршком једне групе људи или једне особе против друге особе, него треба да буде дат на објективан начин, осуђујући сва дјела подстакнута мржњом.

Осим тога, локални органи власти позивају се да израде досљедну стратегију и праксу за борбу против могућих испољавања нетолеранције. Постоје бројне добре праксе и веома конкретни кораци, које органи власти могу да спроведу. То, на примјер, може да буде: уклањање увредљивих графита, промовисање школских пројеката кроз које ће се ученици едуковати о кривичним дјелима почињеним из мржње, те креирање савјета партнерства у заједници, да би се омогућило представницима општинских органа власти и агенција за примјену закона да се

90 Видјети: Одлука МС ОЕБС-а број 9/09, *supra* фуснота 5. Такође, видјети: Одлука МС ОЕБС-а број 4/03, *supra* фуснота 26: „Јавно осудити, на одговарајућем нивоу и на одговарајући начин, насилништво мотивисано дискриминацијом и нетолеранцијом” и Одлука МС ОЕБС-а број 12/04, *supra* фуснота 26: „Борити се против кривичних дјела почињених из мржње...и на одговарајући начин јавно осудити таква кривична дјела, када се она десе.”

91 Одлука МС ОЕБС-а број 10/05, *supra* фуснота 26.

92 Одлука МС ОЕБС-а број 10/07, *supra* фуснота 26, параграф 1.

састану са представницима цивилног друштва и вјерских заједница, ради размјене информација и потенцијалних проблема.⁹³

3.2. Примјери јавних осуда кривичних дјела почињених из мржње

У посљедње двије године, Мисија је учила адекватнију осуду органа власти кривичних дјела почињених из мржње и инцидената почињених из предрасуда у односу на вријеме када је Мисија почела да прати овакву врсту инцидената. Вриједно је истаћи да је овај тренд уочен на основу реакција са којима је Мисија упозната, те зато није могуће говорити о том повећању у апсолутном или статистичком погледу. У тексту који слиједи дата су два примјера одговарајуће јавне осуде локалних органа власти:

Примјер 1

У јулу 2010. године, непознате особе оштетиле су православну цркву у Новом Сарајеву, разбивши неколико свјетиљки и плочица које су се налазиле изван цркве, због реконструкције крова. Осим што је обећао помоћ за поправку штете и што је тражио од полицијских и правосудних органа власти да уложи највеће напоре у проналажењу починилаца, градоначелник је осудио инцидент, говорећи да је посвећен заштити „људских права и слобода свих грађана Сарајева, и да вјерује да напади на куће молитве и мира у овом граду, без обзира на вјерску или етничку припадност, никада неће наћи плодно тло.“ Ова изјава за медије објављена је на веб страници Града Сарајева, као и у различитим дневним новинама.

Примјер 2

У августу 2009. године, на кући у Бањој Луци појавили су се графити са сљедећим садржајем: „Мурија, потурице, жидовске, крваве“ и „Хрватску децу на колац“. Градска управа Бање Луке осудила је графите и објавила сљедећу изјаву на својој веб страници: „Такви ружни инциденти не одражавају стварну слику Бање Луке, а починиоци овог дјела, засигурно, нису свјесни штете коју наносе. Бања Лука је отворен град, у којем су сви грађани једнаки, без обзира на њихову националност, расу или пол. Градска управа Бање Луке жели да искористи ову прилику да тражи од центра безбједности да предузме све мјере које су им на располагању, како би пронашли починиоце овог дјела.“

Мисија је такође учила да се *Безбједности форуми* у РС и *Безбједносна вијећа* у ФБиХ у неким општинама користе за ословљавање кривичних дјела и инцидената почињених из мржње. Ова тијела установљена су у неким општинама у БиХ, како би окупила представнике локалне полиције, градоначелнике, општинске

⁹³ *Приручник о разумијевању кривичних дјела почињених из мржње, supra* фуснота 2, стр. 12-13. Као примјер покренутих иницијатива у САД видјети главу 5: „Други видови реакције на кривична дјела почињена из мржње,“ *Водича о кривичним дјелима почињеним из мржње за доносиоце политичких одлука* (1997, Washington DC) Канцеларије за правосудне програме Министарства правде САД.

званичнике, мањинске и вјерске лидере и представнике грађанског друштва, како би расправљали о највећим безбједносним проблемима у њиховој општини.⁹⁴ Мисија је, 2011. године, започела са активностима представљања концепта о кривичним дјелима почињеним из мржње у оквиру безбједносних форума и вијећа у цијелој БиХ, ради изградње капацитета и креирања координираних и адекватних одговора на кривична дјела почињена из мржње на општинском нивоу. Током ових презентација присутнима је дијељена и брошура, под називом: *Разумијевање кривичних дјела почињених из мржње: Приручник за Босну и Херцеговину*.⁹⁵ До сада је било неколико примјера о томе како су Безбједносни форуми на одговарајући начин осудили и предузели кораке за борбу против кривичних дјела почињених из мржње, као на примјер:

Примјер 3

Према резултатима праћења периода, те позвали полицију да Мисије, било је неколико уложи веће напоре у спровђење пријављених случајева напада на истраге свих сличних напада на џамије у РС-у. До 2010. године, Ова осуда је услиједила након примијеђено је да локални органи захтјева мјесног имама да форум власти нису јавно осуђивали уврсти разматрање ових напада ове инциденте. Међутим, у у свој програм рада. Осим осуде октобру 2010. године, локални форума, предузете су и додатне *Безбједносни форум* осудио је позитивне мјере организовањем разбијање прозора на градској и постављањем надзорних камера џамији, што је био трећи такав у близини џамије, ради повећане напад у кратком временском безбједности.

Ови *Безбједносни форуми*, односно вијећа имају потенцијал да представљају вриједну платформу јавним званичницима и другим релевантним актерима у општинама да редовно разговарају о локалним инцидентима почињеним из мржње и на који начин се они треба да рјешавају како на краткорочном тако и на дугорочном основу. Још једна корисна иницијатива покренута на општинском нивоу да се на свеобухватан начин интегришу реакције на инциденте почињене из мржње је позитивно препознавање потребе да се одговори на такве инциденте у комуникационој стратегији општине. У децембру 2010. године, општина Кисељак је усвојила комуникациону стратегију у којој се наводи да ће општина јавно осудити инциденте за које је могуће да су узроковани расном, националном или вјерском мржњом. Уопштено говорећи, циљ комуникационих стратегија општина је да се ојача капацитет општина за комуникацију са грађанима, посебно кроз медије.

Упркос горенаведеном запажању о давању одговарајуће осуде, још увијек се често дешава да јавни званичници пропусте да осуде инциденте почињене из мржње. У БиХ је преваладавајућа пракса да се органи власти не оглашавају након оваквих инцидентата. Паралелно с тим, има и случајева у којима органи власти нису реаговали на одговарајући начин на инциденте мотивисане предрасудама, као што се види из примјера који слиједи:

94 Рад ових органа званично је подржан кроз Стратегију полиције у заједници БиХ, коју је 2007. године усвојио Савјет министара БиХ. Ови органи још увијек нису успостављени у свим општинама у БиХ, а и њихова функционалност се разликује од општине до општине.

95 *Приручник о разумијевању кривичних дјела почињених из мржње, supra* фуснота 2.

Примјер 4

У октобру 2009. године, избили су нереди између навијача фудбалских клубова из два кантона.⁹⁶ Обје стране учествовале су у насилним обрачунима, који су, наводно, започети због проблема са улазницама прије утакмице. Укупно је шест особа рањено из ватреног оружја, од којих је једна подлегла, а 16 полицајаца и десетине навијача задобило је повреде. Осим типичних обиљежја фудбалског хулиганства, у овом инциденту доминантан фактор су биле предрасуде, односно, било је доста оштре реторике и вербалних напада на основу претпостављеног етничког поријекла. На примјер, локални представник из једног од двају кантона јавно је изјавио да су навијачи противничке екипе намјерно напали њихове навијаче непосредно након доласка на стадион – на тај начин практично пребацујући сву кривицу за сукоб на гостујуће навијаче. Те навијаче је јавно називао „обичном бандом“, а за полицајце који су покушавали да зауставе навијаче говорило се да су бранили животе и имовину „свог народа.“⁹⁷

Осјећаји изражени у претходном примјеру су неодговарајући, јер шире раздор између грађана, користећи управо онај језик, који су починиоци користили у вријеме почињења кривичног дјела.

УКРАТКО

Полако, али сигурно повећава се број одговарајућих реакција локалних органа власти и званичника на инциденте почињене из мржње. Такве реакције указују на боље разумијевање озбиљности оваквих дјела и позитиван су знак раширенијег и систематичнијег одговора јавних званичника на испољавање мржње. Међутим, у БиХ се још пречесто дешава да јавни званичници уопште не реагују на кривична дјела почињена из мржње. Понекад изјаве јавних званичника одражавају предрасуде које су и довеле до инцидента, те тако повећавају тензије и нетолеранцију.

96 Такође, *видјети* извјештај *Mediacentra* Сарајево, доступан на: <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/strategije-isključivanja-govor-mržnje-u-BiH>. *Mediacentar* Сарајево анализирао је говор мржње у периоду од јануара до јула 2010. године, у оквиру пилот-пројекта под називом *Hate Speech Watch: Action against Hate Speech in BiH*. Ова анализа објављена је у извјештају под називом: *Стратегије искључивања: Говор мржње у јавности у БиХ*. Извјештај обухвата анализу медијског представљања два конкретна инцидента, који су се десили 2008. и 2009. године – дешавања у вези с одржавањем *Queer festivala* у Сарајеву и сукоби навијача фудбалских клубова *Сарајево* и *Широки Бријег* у Широком Бријегу.

97 Након ових дешавања, подигнуте су четири оптужнице. Оптужнице су поднесене против 11 навијача *Сарајева* за кривично дјело из члана 341 став (1) КЗ ФБиХ (Учествовање у групи људи која почини кривично дјело); једног навијача *Широког Бријега* за напад на службену особу из члана 359 став (1) КЗ ФБиХ (Напад на службену особу у вршењу послова сигурности); једног навијача *Широког Бријега* за покушај убиства шест особа из члана 166 став (1) КЗ ФБиХ (Убиство); и на крају, два полицајца оптужена су за противзаконито ослобађање особе лишене слободе из члана 391 (Протузаконито ослобођење особе лишене слободе). Првостепена пресуда донесена је крајем новембра 2011. године за 11 оптужених навијача *Сарајева*, којом је 10 од 11 оптужених проглашено кривим и кажњено затворском казном у распону од 3 до 10 мјесеци. У вријеме израде овог извјештаја, остала три предмета нису била ријешена.

4. ПРЕВЕНЦИЈА, ПОДРШКА И УЛОГА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА

Поред значаја који има јавно и одговарајуће осуђивање кривичних дјела почињених из мржње, такође је кључно да органи власти, у сарадњи са цивилним друштвом, усвоје свеобухватан приступ превенцији и борби против инцидената мотивисаних предрасудама. Ово подразумијева изградњу и јачање међусобног разумијевања, толеранције и јединства кроз различите ванправне и вансудске мјере. Три области ће бити обрађене у овом поглављу: превенција, пружање подршке жртвама и улога невладиних организација, односно цивилног друштва. Едукација се сматра каменом темељцем опште превенције, те ефикасним средством подизања нивоа свијести јавности за дефинисање узрока инцидената мотивисаних мржњом. Међутим, ако се инцидент мотивисан мржњом догоди, не треба подцјењивати значај који има пружање подршке жртвама од стране владиних и невладиних институција, а пажња треба да буде усмјерена ка унапређивању такве подршке. На крају, организације цивилног друштва имају кључну улогу у борби против кривичних дјела почињених из мржње, тако што предузимају превентивне мјере и пружају подршку.

4.1. Међународни стандарди

а. Превенција и едукација

Постојеће међународне смјернице и одредбе, које се односе на кривична дјела почињена из мржње, не обухватају само мјере које предузима правосуђе, него исто тако и шире превентивне мјере. Организација за европску безбједност и сарадњу предњачи у доношењу оваквих опсежних одлука. Међутим, значај ових одлука је додатно наглашен општим свеобухватним стандардима, као што су они које је прописао Комитет за укидање расне дискриминације, а који наглашава да државе чланице треба да промовишу **национално јединство, толеранцију и мирни суживот** чланова различитих националних и вјерских група, кроз кампање за подизање свијести јавности и друге конкретне кораке.⁹⁸

Високи комесар за националне мањине ОЕБС-а је, у марту 2009. године, и поново 2011. године, препознао едукацију као главни фактор изградње међусобног разумијевања између различитих група, те унапређивања толеранције и јединства будућих генерација кроз спречавање да малољетници наслеђују стара стереотипна размишљања и предрасуде.⁹⁹ У вези с тим, у одлуци Министарског савјета ОЕБС-а такође се наглашава значај едукације. На примјер, Одлуком Министарског савјета из 2006. године ОЕБС је позвао државе чланице да „ријеше главни узрок

98 Комитет за укидање расне дискриминације, *Закључна запажања Комитета за укидање расне дискриминације - Босна и Херцеговина*, август 2010, CERD/C/BIH/CO/7-8, параграф 10, доступно на: http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/co/CERD-C-BIH-CO-7_8.doc

99 Високи комесар за националне мањине ОЕБС-а, *Интеграцијом против сепарације: образовање у мултиетничким друштвима*, 18. март 2009. године, Сарајево, доступно на: <http://www.osce.org/hcnm/36583>

Тakoђе видјети обавјештење за штампу у вези са посјетом високог комесара за националне мањине ОЕБС-а Сарајеву, 21. фебруар 2011. године, доступно на: <http://www.oscebih.org/News.aspx?newsid=78&lang=EN>

нетолеранције и дискриминације, тако што ће подстаћи израду свеобухватних домаћих едукативних политика и стратегија, те мјера подизања свијести јавности.”¹⁰⁰

Осим одлука ОЕБС-а, постоји још низ едукативних стандарда против сегрегације и нетолеранције у школама. На примјер, Резолуцијом Европског парламента о ситуацији у БиХ наглашава се да је:

„[Е]дукација главно средство за стварно међуетничко помирење; [и] [...] у контексту помоћи ЕУ, требало би да обрати већу пажњу на промовисање инклузивног и недискриминаторског едукативног система, који се заснива на толеранцији и поштовању различитости, те на уложеним напорима да се постигне споразум о заједничкој историји.”¹⁰¹

Сличан нагласак на инклузивну едукацију без сегрегације, стављен је и у Препоруци СЕ за БиХ те, у извјештају специјалног извјестиоца УН за БиХ.¹⁰² Едукативне мјере се не ограничавају само на традиционални појам образовања у школама, него се односе и на друге мјере, као што је едуковање заједница о озбиљности инцидената почињених из мржње, те охрабривања жртава да пријаве кривична дјела почињена из мржње.¹⁰³

6. Подршка и помоћ

У међународном оквиру је подједнака пажња посвећена превентивним мјерама и пружању помоћи жртвама инцидената мотивисаних предрасудама. На примјер, препоручује се да државе чланице ОЕБС-а размотре могућност да жртве кривичних дјела почињених из мржње имају приступ савјетовању и правној помоћи, те ефикасан приступ правди.¹⁰⁴ Поред конвенционалних мјера пружања помоћи жртвама, као што су: правно заступање и психолошко савјетовање, ОЕБС-ови стандарди предвиђају да државе чланице треба да „спроводе подизање свијести и едукацију, посебно с агенцијама за провођење закона, која ће бити усмјерена ка заједницама и организацијама цивилног друштва, које пружају подршку жртвама кривичних дјела почињених из мржње.”¹⁰⁵

100 Одлука МС ОЕБС-а број 13/06, *supra* фуснота 26, параграф 5.

101 Европски парламент, *Резолуција о ситуацији у Босни и Херцеговини*, 17. јуни 2010. године, RSP/2010/2734.

102 СЕ, *Препорука 1454 (2000) о образовању у Босни и Херцеговини из Резолуције Парламентарне скупштине БиХ*, 13. фебруар 2001. године, параграф 1: „Скупштина сматра да је образовање у Босни и Херцеговини један од најзначајнијих фактора како за успостављање демократске стабилности у држави тако и за остваривање повратка избјеглица и расељених лица.” Такође, *видјети*: Савјет за људска права УН, *Унапређивање и заштита свих људских, грађанских, политичких, економских, друштвених и културних права, укључујући права на развој, Извјештај специјалног извјестиоца, Верног Миџоз*: Мисија у БиХ, (24. септембар – 2. октобар 2007. године) А/НRC/8/10/Add.4.

103 Одлука МС ОЕБС-а број 9/09, *supra* фуснота 5, параграф 3: „Предузети одговарајуће мјере за подстицање жртава да пријаве кривична дјела почињена из мржње, признајући да пријављивање мањег од стварног броја кривичних дјела почињених из мржње онемогућава држави да осмисли ефикасну политику борбе. У том смислу треба размотрити, као допунску мјеру, методе којим ће се олакшати учешће цивилног друштва у борби против кривичних дјела почињених из мржње.”

104 Одлука МС ОЕБС-а број 9/09, о борби против кривичних дјела почињених из мржње, *supra* фуснота 5.

105 *Ibid.*

в. Учешће цивилног друштва

Организације цивилног друштва представљају кључну компоненту напора уложених у превенцију кривичних дјела почињених из мржње и успостављања ефикасне подршке за жртве.¹⁰⁶ Канцеларија за демократске институције и људска права предузела је конкретне радње на истицању улоге цивилног друштва у пружању помоћи жртвама инцидента мотивисаних предрасудама. Канцеларија је нагласила да су представници цивилног друштва често подсећали државне органе власти на њихову обавезу да реагују на кривична дјела почињена из мржње и да је негдје „цивилно друштво било инструмент у оснаживању заједница да покрену друштвене промјене и реформе законодавства.”¹⁰⁷ Канцеларија је у својој публикацији, под називом: *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње – Водич за невладине организације у ОЕБС-овом региону*, пружила детаљне смјернице о томе на који начин невладине организације могу да пруже подршку борби против кривичних дјела почињених из мржње.¹⁰⁸ Укратко, невладине организације могу помоћи у борби против кривичних дјела почињених из мржње на следећи начин:¹⁰⁹

- Радом са органима власти на унапређењу законодавства;
- Праћењем и пријављивањем инцидента;
- Помагањем жртвама у комуникацији с органима власти, нарочито у улози посредника;
- Пружањем практичне помоћи жртвама кривичних дјела почињених из мржње, као што су: правна помоћ, савјетовање и друге врсте помоћи;
- Подизањем свијести јавности о постојању дискриминације, нетолеранције и кривичних дјела почињених из мржње; и
- Залагањем за побољшање борбе против кривичних дјела почињених из мржње.

4.2. Актуелна пракса

а. Превенција

Према сазнањима Мисије локални органи власти су са образовним институцијама и њиховим полазницима покренули мали број иницијатива које се односе на очигледну потребу унапређења толеранције и борбе против предрасуда. Међутим, постоји одређени број *ad hoc* позитивних примјера, активности и иницијатива за унапређење толеранције, сузбијање инцидента мотивисаних предрасудама и превенцију сукоба међу младима. На примјер, министарства образовања у БиХ су у 2009. години, уз подршку организације *Save the Children UK*, израдила план и програм и приручник за превенцију насиља који се требао спровести на часовима одјељењске заједнице на цијелој територији БиХ, након септембра 2010. године.¹¹⁰

106 *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње, supra* фуснота 1, стр. 9.

107 *Ibid.*

108 *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње, supra* фуснота 1.

109 *Ibid.*, стр.13.

110 У вријеме израде овог извјештаја, Организација *Save the Children UK* већ је била затворила своју Канцеларију у БиХ, па су министарства образовања у БиХ остала сама да спроведу план и програм. Велики број министарстава није очекивао да ће се то десити, а нису били спремни ни да организују обуку, ни да је финансирају из властитих средстава. Мисија је, у децембру 2010. године, пружила помоћ тако што је подржала организовање обуке наставника из свих школа у Тузли, а тренутно пружа подршку кантоналним министарствима за образовање у изради стратешких докумената у вези са превенцијом насиља у школама.

6. Подршка

Босна и Херцеговина тренутно не располаже задовољавајућим програмом пружања подршке жртвама кривичних дјела, укључујући жртве кривичних дјела почињених из мржње.¹¹¹ Као и код превентивних мјера, не постоји систем подршке жртвама кривичних дјела почињених из мржње. Другим ријечима, присутан је недостатак подршке власти у вези с уклањањем графита и обнављањем оштећене имовине и сарадње са заједницом и цивилним друштвом на пружању помоћи жртвама да пријаве таква кривична дјела и да се са њима носе.

Министарство безбједности БиХ је Меморандумом о разумијевању, који је потписан с *ODIHR*-ом, 2008. године, преузело обавезу да ће спровести низ активности које ће побољшати реакцију полиције на кривична дјела почињена из мржње на цијелој територији БиХ.¹¹² Ове активности укључују обуку полиције за рад са жртвама и угроженим заједницама, као и успостављање сталног механизма сарадње и консултације између полиције и цивилног друштва, које представља мањинску заједницу и жртве. Осим обуке за полицију о кривичним дјелима почињеним из мржње, која је одржана 2009. године, мало је тога урађено на овом плану пружања подршке.¹¹³

в. Учесће цивилног друштва

Ангажман цивилног друштва у БиХ у борби против кривичних дјела почињених из мржње, такође је био ограничен, иако су уочени одређени позитивни помаци у овом домену. Међурелигијско вијеће (МРВ) је, у новембру 2010. године, започело праћење напада на вјерске објекте и друга мјеста од значаја за вјерске заједнице у БиХ. Ова активност укључује успостављање базе података о инцидентима мотивисаним предрасудама.¹¹⁴ Претпоставка је да ће прикупљени подаци помоћи у проналажењу дугорочних рјешења за смањење броја напада на вјерске објекте и службенике. Циљ ове активности је и успостављање рутинске праксе према којој представници МРВ, вјерски лидери на локалном нивоу и начелници општина заједнички осуђују сваки инцидент.

Хелсиншки одбор за људска права РС је, 2011. године, урадио прелиминарну анализу о присутности говора мржње на Интернету и његовом утицају на БиХ. Ова анализа је дио пројекта, чији је циљ учешће у свеобухватним и интерресорним активностима у борби против говора мржње на интернету и кривичних дјела почињених из мржње. Поред тога, циљ овог пројекта је да се покрене шира јавна и професионална расправа о могућим ризицима по стабилност БиХ, које са собом носе интернет странице, које промовишу етничку, националну, расну и вјерску мржњу и насиље.

111 Видјети: Мисија ОЕБС-а у БиХ, *Заштита и подршка свједока у предметима ратних злочина у Босни и Херцеговини*, јануар 2010. године, Сарајево, доступан на: <http://www.oscebih.org/Download.aspx?id=65&lang=EN>

112 Меморандум о разумијевању између *ODIHR*-а и Министарства безбједности БиХ, 1. септембар 2008. године, у архиви ОЕБС-а, параграф 8.

113 Видјети: фуснота 6.

114 База података обухвата најважније податке, као што су: предмет напада, локација, природа напада, нападачи, мотив, реакција органа власти и заједнице и кажњавање починилаца.

Такође, у вријеме израде овог извјештаја, невадна организација *Аналитика* и Удружење тужилаца ФБиХ, требало је да започну једногодишњи пројекат под називом: „Процесуирање мржње: усвајање и примјена стандарда ЕУ и најбољи примјери из праксе у борби против кривичних дјела почињених из мржње у БиХ”, а невадна организација *Civil Rights Defenders* је планирала да у сарадњи са Мисијом спроведе активности са групом невадних организација у вези са реакцијом на кривична дјела почињена из мржње. Још три невадне организације: *Иницијатива младих за људска права*, *Асоцијација за демократске иницијативе* и *Sarajevo Open Centar*, одржале су низ едукација за активисте, које су обухватале тему кривичних дјела почињених из мржње.

УКРАТКО

Превенција и подршка су кључне у борби против кривичних дјела почињених из мржње и општих назнака нетолеранције. Иако органи власти слабије реагују, укљученост цивилног друштва је у порасту. Непроцењива је способност цивилног друштва да препозна ране знакове нестабилности, проузроковане инцидентима мотивисаним предрасудама, те да пружи подршку жртвама и заједницама и да лобира код владе и локалних органа власти за промјене у овој области.

5. ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА И СТАТИСТИЧКИХ ПОДАТАКА

Прикупљање података је главна компонента превенције и реакције на инциденте мотивисане предрасудама. Предности прикупљања података су: већа вјероватноћа да ће жртва пријавити кривично дјело почињено из мржње, пружање прилике заједници да размотри начине борбе против кривичних дјела почињених из мржње, упозоравање чланова заједнице да се побрину за безбједност својих чланова, те пружање неопходних података законодавној и извршној власти за доношење одлука у вези с образовањем, финансирањем, превенцијом и помоћи жртвама.¹¹⁵

5.1. Међународни стандарди

Организација за европску безбједност и сарадњу има водећу улогу у изради међународних стандарда у вези са прикупљањем података о кривичним дјелима почињеним из мржње. Неколико одлука Министарског савјета ОЕБС-а позива државе чланице да „прикупљају, ажурирају и јавно објављују поуздане детаљне податке и статистичке податке о кривичним дјелима почињеним из мржње, те насилним изљевима нетолеранције, укључујући број предмета пријављених полицији, број процесуираних предмета и врсте изречених санкција.”¹¹⁶ Ови стандарди од држава чланица захтијевају да побољшају капацитете цивилног друштва у праћењу и извјештавању о кривичним дјелима и инцидентима почињеним из мржње.¹¹⁷

Европска комисија против расизма и нетолеранције је у свом последњем извјештају о БиХ изричито позвала органе власти да наставе да улажу напоре у погледу прикупљања података о примјени кривичног закона у овој области,¹¹⁸ те да прате степен ефикасности одредаба Кривичног закона о расизму и расној дискриминацији.¹¹⁹ Све ово је са претпоставком да постоје адекватне законске одредбе о кривичним дјелима почињеним из мржње и да се врши праћење и прикупљање података о овим кривичним дјелима.

115 Видјети: *Спречавање и реакција на кривична дјела почињена из мржње*, *supra* фуснота 1, стр. 36, који се позива на приручник који је израдила Организација Американаца поријеклом из Кине, доступно на: <http://www.ocanational.org/images/stories/doccenter/ocahatecrime2006.pdf>

116 Одлука МС ОЕБС-а број 9/09, *supra* фуснота 5.

117 Одлука МС ОЕБС-а број 13/06, и Одлука МС ОЕБС-а број 9/03: „Предузети одговарајуће мјере за подстицање жртва да пријаве кривична дјела почињена из мржње, признајући да пријављивање мањег од стварног броја кривичних дјела почињених из мржње онемогућава држави да осмисли ефикасну политику борбе. У том смислу треба размотрити, као допунску мјеру, методе којима ће се олакшати учешће цивилног друштва у борби против кривичних дјела почињених из мржње.”

118 *Извјештај ECRI-ја о БиХ из 2011. године*, *supra* фуснота 22, параграф 22.

119 *Ibid.*, параграф 17.

5.2. Актуелна пракса

У БиХ се не воде званични статистички подаци о кривичним дјелима мотивисаним предрасудама.

Горенаведени Меморандум о разумијевању између *ODIHR*-а и Министарства безбједности БиХ из 2008. године, који се, прије свега, односи на јачање квалитета обуке о кривичним дјелима почињеним из мржње за полицајце, као један од циљева наводи и „израду ефикасног обрасца за прикупљање, анализу и дистрибуцију података о кривичним дјелима почињеним из мржње.” У вријеме израде извјештаја, овај циљ још није био испуњен.¹²⁰

Проблем лежи у чињеници да министарства унутрашњих послова не евидентирају податке о квалификованом облику почињених кривичних дјела. Тако ће се, на примјер, евидентирати подаци о броју убистава, али неће постојати податак о томе колико је ових убистава било квалификованог облика, тј. мотивисаних предрасудама. Сличан проблем је присутан и у подацима ВСТС-а БиХ о предметима, које је процесуирало правосуђе у БиХ, од 2008. године. Ни у овом случају подаци нису разврстани на начин да су познате оптужнице за кривична дјела мотивисана предрасудама.

Од свих кривичних дјела у кривичним законима у БиХ, која прописују предрасуду као елемент, тренутно је могуће добити податке из полиције и правосуђа само за кривично дјело „изазивања мржње”, јер је то посебно кривично дјело прописано кривичним законима. Према подацима које је Мисија прикупила од министарства унутрашњих послова, од 2008. до 2010. године, полиција је поднијела 32, 29, односно шест кривичних пријава за ово кривично дјело у РС, ФБиХ, односно БДБиХ.¹²¹

УКРАТКО

Потребно је да БиХ успостави систематичан, усклађен и свеобухватан механизам прикупљања података о кривичним дјелима почињеним из мржње. Прикупљање података о кривичним дјелима почињеним из мржње представља једно од најважнијих средстава за унапређење превенције, јер на основу њих органи власти могу да уоче стварни обим проблема и његову потенцијалну пријетњу друштвеној заједници.

120 *ODIHR* сваке године, за потребе годишњег извјештаја о инцидентима и реакцијама на кривична дјела почињена из мржње, тражи од држава чланица податке о броју евидентираних кривичних дјела почињених из мржње. Ови подаци касније су табеларно приказани у извјештају. У најновијем извјештају је дио са подацима о броју кривичних дјела почињених из мржње, у дијелу који се односи на БиХ, остављен празан. *Видјети: Извјештај ODIHR-а за 2011. годину*, стр. 96. (С.Б.).

121 Према овим подацима, број кривичних пријава, које је поднијела полиција за ово кривично дјело у 2008, 2009, односно 2010. години је 11, 13, односно 8 у РС; 7, 18, односно 4 у ФБиХ; и 0, 4, односно 2 у БДБиХ.

IV ПРЕПОРУКЕ

Законодавним органима Федерације БиХ/Министарству правде Федерације БиХ да:

- Парламент ФБиХ хитно усвоји неопходне законодавне измјене и допуне које се односе на кривична дјела почињена из мржње, ради усклађивања законодавства ФБиХ са међународним стандардима.

Министарству безбједности БиХ да:

- успостави механизам за консултације између агенција за примјену закона, цивилног друштва и представника жртава;
- буде централна институција за прикупљање свих података и разврстаних статистичких података о кривичним дјелима почињеним из мржње у БиХ, те да ради на успостављању усклађенијег начина прикупљања података на свим нивоима (ентитетском и кантоналном);
- омогући потребне услове за рад и пружи подршку Националној контакт особи за кривична дјела почињена из мржње у БиХ да испуни своју улогу и изврши повјерене задатке, који обухватају обезбјеђивање поузданих података о кривичним дјелима почињеним из мржње, те њихово просљеђивање *ODIHR*-у, једном годишње.

Ентитетским министарствима унутрашњих послова и полицији да:

- министарства обезбиједи да сви службеници за провођење закона имају потребно знање и вјештине за откривање показатеља предрасуда и за спровођење детаљне, експедитивне и независне истраге;
- министарства укључе специјализовану обуку о кривичним дјелима почињеним из мржње у план и програм обуке полицијских академија у РС и ФБиХ, те да обезбиједи да службеници за примјену закона, који раде на предметима кривичних дјела почињених из мржње, имају прилику за континуирану обуку;
- полиција укаже тужиоцу на евентуално постојање предрасуде као мотива и показатеља, те да подстиче ефикасну комуникацију између полиције и тужилаштва;

- министарства подстакну спровођење стратегија рада полиције у заједници и да успоставе близак однос са лидерима угрожених група, посебно повратничких заједница, које су често жртве кривичних дјела почињених из мржње;
- министарства преузму водећу улогу у организацији и координацији активности на покретању, развијању и успостављању механизма за прикупљање и вођење података (укључујући разврстане податке) о кривичним дјелима почињеним из мржње. Ови подаци треба да обухватају: број и врсту дјела изазваних предрасудама, која су пријављена полицији, број процесуираних дјела изазваних предрасудама и врсте изречене казне, укључујући прекршајни поступак.

Општинским органима власти да:

- осуђују инциденте изазване предрасудама на одговарајући и досљедан начин уз поштовање претпоставке невиности, те достојанства појединаца (осумњиченог и жртве) и група којима припадају, са крајњим циљем да спријече и ограниче потенцијални шири учинак таквих инцидентата;
- одмах предузму радње да се супротставе исказивању нетолеранције, на примјер, уклањањем графита на којима се изражавају предрасуде или пружањем подршке обнови јавних објеката који су оштећени током извршења оваквих кривичних дјела;
- осмисле и успоставе свеобухватне програме или иницијативе чији ће примарни циљ бити да подигну свијест јавности о деструктивном утицају кривичних дјела почињених из мржње; подстичу толеранцију и разумијевање кроз едукативне канале и политичке одлуке и раде на креирању других општих превентивних мјера које се односе на кривична дјела почињена из мржње у БиХ, и то кроз рад безбидносних форума и савјета;
- успоставе поуздан и свеобухватан сервис подршке за жртве инцидентата мотивисаних предрасудама, и његују сарадњу са другим агенцијама и организацијама цивилног друштва, које могу да пруже помоћ жртви.

Високом судском и тужилачком савјету БиХ и центрима за едукацију судија и тужилаца да:

- Савјет и центри предузму мјере, укључујући увођење свеобухватне и специјализоване обуке, на пружању помоћи тужиоцима и судијама да на одговарајући начин процесуирају кривична дјела почињена из мржње;
- Савјет настави с ажурирањем базе података ВСТС-а БиХ са судским одлукама у свим предметима кривичних дјела почињених из мржње, ради успостављања темеља за солидну и досљедну судску праксу.

Судијама да:

- код одмјеравања казне узимају у обзир законску могућност строжег кажњавања кривичних дјела мотивисаних предрасудама и да у пресуди детаљно образложе изречену казну. На примјер, када се одлучи за изрицање условне осуде, суд мора да узме у обзир одређене околности прописане кривичним законом и образложи пресуду;

- пруже смјернице за примјену и тумачење одредбе „изазивања мржње” тако што ће, на примјер, користити базу података судских пресуда ВСТС-а БиХ као референцу ради успостављања досљедне судске праксе.

Тужилаштвима да:

- обезбиједи да тужиоци посједују потребно знање да могу препознати предрасуду као мотив, те да су упознати са релевантном законском могућношћу строжег кажњавања, квалификованим облицима одређених кривичних дјела и права на подношење имовинскоправног захтјева када се ради о предрасуди као мотиву;
- подрже ефикасан однос и комуникацију у раду са полицијом када се ради о кривичним дјелима почињеним из мржње, те да им на располагању стоји могућност да затраже додатне истражне радње када постоје назнаке предрасуда код почињења дјела;
- упознају жртве кривичних дјела почињених из мржње са правом на подношење имовинскоправног захтјева, те да, у вези с тим, прикупе потребне доказе.

Организацијама цивилног друштва да:

- помогну жртвама кривичних дјела почињених из мржње кроз пружање услуга и заступање, као што су: пружање помоћи код пријављивања кривичног дјела; заступање жртве; посредовање између жртве и локалних органа власти, агенција за провођење закона и правосудних органа; давање савјета;
- врше мониторинг и подижу свијест јавности о кривичним дјелима и инцидентима почињеним из мржње у БиХ.

АНЕКС I

Препознавање кривичног дјела почињеног из мржње: показатељи предрасуда¹²²

Поимање жртве, односно свједока

- Да ли жртва или свједок сматра да је дјело било мотивисано предрасудама?

Коментари, писане изјаве, поступци или графити

- Да ли је осумњичени давао коментаре, писане изјаве или вршио неке поступке у вези са заједницом којој припада жртва?
- Да ли су на мјесту инцидента пронађени цртежи, ознаке, симболи или графити?
- Ако је мета напада била имовина, да ли се ради о објекту или мјесту од вјерског или културног значаја, као што је историјски споменик или гробље?

Расне, етничке, полне или културолошке разлике

- Да ли се осумњичени и жртва разликују по расној, вјерској или националној припадности или сексуалној оријентацији?
- Да ли је у прошлости забиљежен сукоб између група којима припадају жртва и осумњичени?
- Да ли жртва припада групи која је бројчано знатно мања у односу на другу групу у подручју гдје је дјело почињено?
- Да ли је жртва била укључена у активности на промовисању властите групе у тренутку када је дјело почињено?
- Да ли је дјело почињено на неки посебно значајан датум у години (на примјер: вјерски или државни празник)?

Организоване групе мржње

- Да ли предмети или ствари, које су пронађене на мјесту почињења дјела, указују на то да су дјело починили припадници паравојне или екстремистичке националистичке организације?
- Да ли постоје докази да је таква група активна у окружењу (на примјер: постери, графити или леци)?

Ранија кривична дјела или инциденти почињени из мржње

- Да ли су се у истом подручју већ дешавали слични инциденти? Ко су биле жртве?
- Да ли су жртви упућивана писма или телефонски позиви узнемиравајућег садржаја, или увреде у вези са припадношћу одређеној групи или чланству у тој групи?
- Да ли се жртва налазила у мјесту или у близини мјеста или подручја које се обично доводи у везу са одређеном групом или гдје се одређена група креће (на примјер: друштвени дом, памија, црква или други вјерски објекат)?

¹²² Приручник о разумијевању кривичних дјела почињених из мржње, *supra* фуснота 2, страна 9.

АНЕКС II

Законске одредбе о „изазивању мржње”

Кривични закон БиХ¹²³

Члан 145а - Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора и нетрпељивости

- (1) Ко јавно изазива или распирује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост међу конститутивним народима и осталима, као и другима који живе или бораве у Босни и Херцеговини, казнит ће се казном затвора од три мјесеца до три године.
- (2) Ко кривично дјело из става (1) овог члана почини злоупотребом свог положаја или овлашћења казнит ће се казном затвора од једне до десет година.

Кривични закон ФБиХ¹²⁴

Члан 163 - Изазивање народносне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости

- (1) Ко јавно изазива или распаљује народносну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост међу конститутивним народима и осталима који живе у Федерацији, казнит ће се казном затвора од три мјесеца до три године.
- (2) Ко кривично дјело из става (1) овог члана учини присилом, злостављањем, угрожавањем сигурности, излагањем порузи народносних, етничких или вјерских симбола, оштећењем туђих симбола, скрнављењем споменика, спомен-обиљежја или гробова, учинитељ ће се казнити казном затвора од једне до осам година.
- (3) Ко кривично дјело из става (1) овог члана почини злоупотребом свога положаја или овлашћења казнит ће се казном затвора од једне до десет година.
- (4) Ко кривично дјело из става (2) овог члана почини злоупотребом положаја или власти, или ако је због тог дјела дошло до нереди, насиља или других тешких посљедица за заједнички живот конститутивних народа и осталих који живе у Федерацији БиХ, казниће се казном затвора од једне до десет година.

¹²³ КЗ БиХ, „Службени гласник БиХ”, број: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 и 8/10.

¹²⁴ КЗ ФБиХ, „Службене новине ФБиХ”, број: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 и 42/11.

Кривични закон РС¹²⁵

Члан 294а¹²⁶ - Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости

- (1) Ко изазива или распаљује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост или шири идеје о супериорности једне расе или народа над другим, казниће се новчаном казном или затвором до двије године.
- (2) Ако је дјело из става (1) овог члана учињено принудом, злостављањем, угрожавањем сигурности, излагањем порузи националних, етничких или вјерских симбола, оштећењем туђих ствари, скрнављењем споменика, спомен-обилежја или гробова, учинилац ће се казнити затвором од шест мјесеци до пет година.
- (3) Ако је услед дјела из ст. (1) и (2) овог члана дошло до нереди, насиља или других тешких посљедица за заједнички живот народа и осталих који живе у Републици Српској, казнит ће се затвором од једне до осам година.
- (4) Материјал и предмети који носе поруке из става (1) овог члана, као и средства за њихову израду, размножавање или растурање одузеће се.

Кривични закон Брчко дистрикта БиХ¹²⁷

Члан 160 - Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости

- (1) Ко изазива или распаљује националну, расну или вјерску мржњу, раздор или нетрпељивост међу конститутивним народима и осталима који живе у Брчко дистрикту, казниће се казном затвора од једне до пет година.
- (2) Ко кривично дјело из става (1) овога члана учини принудом, злостављањем, угрожавањем сигурности, излагањем порузи националних, етничких или вјерских симбола, оштећењем туђих ствари, скрнављењем споменика, спомен-обилежја или гробова, казнит ће се казном затвора од једне до осам година.
- (3) Казном из става (2) овога члана казнит ће се ко кривично дјело из става (1) овога члана учини злоупотребом положаја или овлашћења, или ако је због тог дјела дошло до нереди, насиља или других тешких посљедица за заједнички живот конститутивних народа и осталих који живе у Брчко дистрикту.
- (4) Материјали и предмети који носе поруке из става (1) овог члана, као и средства за њихову израду, умножавање или растурање, одузеће се.

¹²⁵ КЗ РС, „Службени гласник РС”, број: 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 и 73/10.

¹²⁶ Пренумерација овог члана извршена је 2010. године, па је умјесто 390 постао члан 294а КЗ РС.

¹²⁷ КЗ БДБиХ, „Службени гласник БДБиХ”, број: 10/03, 45/04, 6/05 и 21/10.

АНЕКС III - Квалификовани облици кривичних дјела почињених из предрасуда

Кривично дјело	Кривични закон ФБиХ ¹²⁸		Кривични закон РС ¹²⁹		Кривични закон БДБиХ ¹³⁰	
	Основни облик	Квалификовани облик	Основни облик	Квалификовани облик	Основни облик	Квалификовани облик
Убиство	Најмање 5 година	Најмање 10 година или казна дуготрајног затвора	Мржња није прописана ни квалификованим обликом	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	Најмање 5 година	Најмање 10 година или казна дуготрајног затвора
Тешко убиство	Дјело није прописано Кривичним законом ФБиХ	Најмање 10 година или казна дуготрајног затвора	Најмање 10 година или казна дуготрајног затвора	Мржња је прописана основним обликом	Дјело није прописано Кривичним законом БДБиХ	
Тешка тјелесна озледа	6 мјесеци - 5 година	1 - 10 година	6 мјесеци - 5 година	1 - 8 година	6 мјесеци - 5 година	1 - 10 година
Силоване	1 - 10 година	3 - 15 година	2 - 10 година	3 - 15 година	1 - 10 година	3 - 15 година
Тешка крађа	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	1 - 8 година	Мржња је прописана основним обликом	6 мјесеци - 5 година	Мржња је прописана основним обликом
Разбојничка крађа	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	1 - 10 година	5 - 15 година	1 - 10 година	Најмање 5 година
Разбојништво	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	1 - 10 година	5 - 15 година	1 - 10 година	Најмање 5 година
Оштећење туђе ствари	Новчана казна или казна затвора до 6 мјесеци	Новчана казна или казна затвора до 1 године	Новчана казна или казна затвора до 2 године	6 мјесеци - 5 година	Новчана казна или казна затвора до 6 мјесеци	6 мјесеци - 5 година
Изазивање опште опасности	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	Мржња није прописана ни основним ни квалификованим обликом	6 мјесеци - 5 година	1 - 10 година	1 - 10 година	Мржња је прописана основним обликом

¹²⁸ КЗ ФБиХ, „Службене новине ФБиХ“, број: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 и 42/11.

¹²⁹ КЗ РС, „Службени гласник РС“, број: 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 и 73/10.

¹³⁰ КЗ БДБиХ, „Службени гласник БДБиХ“, број: 10/03, 45/04, 6/05 и 21/10.

АНЕКС IV

Преглед одабраних судских предмета вођених за кривична дјела почињена из мржње које је пратила Мисија ОБС-а у БиХⁱ

ii	Дужина трајања поступка ⁱⁱⁱ	Суд	Кривично дјело	Прописана казна	Изречена казна	Друге релевантне информације	Кратак опис кривичног дјела ^{iv}
1.	Октобар 2009 - мај 2011.	Основни суд Приједор	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (2) КЗ РС</i>	6 мјесеци до 5 година	6 мјесеци, условно 1 годину и 6 мјесеци		Оптужени (Хрват) је, 2004. и 2006. године, пресрео три ловца (једног током првог инцидента а двојицу други пут) и, са оружјем у рукама (пушком и дрвеним штапом), вријеђао ловце (Срби) на етничком основу. Псовао им је „српску земљи и српску полицију и том приликом говорио да „ова земља припада Хрватима“ и „ми смо још непријатељи.“
2.	Јануар 2011.	Основни суд Сребреница	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 294а став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	2 мјесеца, условно 1 годину	Казнени налог	Оптужени (Бошњак) је, 2010. године, ушао у двориште и покушао на силу да уђе у кућу особе српске националности у Сребреници, у исто вријеме је вријеђао власника куће на етничком основу, тражећи од њега да изађе напоље и да се туче с њим, те пријетио да ће „заклати све Србе“ тамо.
3.	Октобар - децембар 2010.	Опћински суд Травник	Изазивање народносне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, <i>члан 163 став (2) КЗ ФБиХ</i>	1 до 8 година	1 година, условно 1 годину и 6 мјесеци	Споразум о признању кривице	Оптужени (Хрват) је, 2004. године, написао писмо председавајућем Опћинског вијећа Витез (Бошњак) наводећи следеће: „Позиви на молитву из оближње џамије су прегласни и он ће извршити терористичке нападе у свим насељима гдје живе Муслимани, и срушиће све џамије“, те је пријетио да ће убити примаоца писма.

ⁱ Ова табела садржи преглед одабраних судских предмета за почињање кривичног дјела „Изазивања мржње“ које је пратила Мисија, а који су завршени осуђујућом пресудом.

ⁱⁱ Сваки редни број одговара појединачном предмету. Када се ради о више оптужених лица са различитим оптужбама, оне се воде у засебним редовима и одвојене су масном линијом, али се воде под истим редним бројем. Када су оптужба и изречена казна идентичне за више оптужених, такав предмет води се у истом реду, под истим редним бројем.

ⁱⁱⁱ Датум у овој колони је датум потврђивања оптужнице и датум окончања поступка. Предмети су поредани обрнутом хронолошком редом, према датуму окончања поступка.

^{iv} Подаци из ове колоне преузети су из оптужница у овим предметима.

4.	Септембар 2009 - новембар 2010.	Основни суд Зворник	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1)/ 294а КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	800 КМ	У Зворнику се, 2009. године, догодила свађа у вези са именованем председника мјесне заједнице. Током свађе оптужени је (Србин) вријеђао жртву (Бошњак), називајући га „Турчином“.
5.	Јуни - јули 2010.	Основни суд Нови Град	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390. став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	6 мјесеци, условно 2 године	Оптужени (Бошњак) је, 2007. године, на националном основу вријеђао 4 особе (Срби) које су се налазиле у истом ресторану. Говорио је: „Србе треба побити и протјерати преко Дрине“, те да ће научити сина да убија Србе и освети дједа који је био усташа и којег су убили партизани у Другом свјетском рату.
6.	Октобар 2009 - април 2010.	Основни суд Брчко дистрикта БиХ	Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, <i>члан 160 став (1) КЗ БДБиХ</i> Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, <i>члан 160 став (2) КЗ БДБиХ</i>	1 до 5 година 1 до 8 година	1 година, условно 3 године	Оптужени (Србин) је, 2009. године, на цамији у Брчком написао „Нож, жица, Сребреница“ и „4С“. Другом приликом оптужени је одштампао и раздијелио летке са сљедећим увредљивим садржајем „Србе су з.....ле власти“. Градоначелника (Бошњак) је звао „балија“, „Муслимане и Хрвате треба поклати ако дирају Србе“ и „Брчко припада Србима“. Оптужени је дао ове летке и двојци ученика основне школе.

7.	Октобар 2009 - април 2010.	Основни суд Брчко дистрикта БиХ	Оштећење туђе ствари <i>члан 287 став (3) КЗ БДБиХ</i>	Новчана казна или затвор до 1 године	3 мјесеца, условно 2 године	Оптужени је од раније у сукобу са оштећеним због етничке припадности. Оптужени је раније новчано кажњен са 200 КМ, те је кажњаван за 7 кривичних дјела, углавном насилничког понашања.	Оптужени (Бошњак) је, 2009. године, дошао испред куће у којој је живјела жртва (Србин) и разбио прозор, узрокујући штету у висини од 80 КМ, вријеђајући жртву на етничком основу.
8.	Јануар/фебруар 2010.	Основни суд Брчко дистрикта БиХ	Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, <i>Члан 160 став (1) КЗ БДБиХ</i>	1 до 5 година	3 мјесеца, замијењена новчаном казном у износу од 4.500 КМ	Споразум о признању кривице	Оптужени (Србин) је, 2009. године, натјерао свог пријатеља (Србин) да на позадини рачуна са његовим именом напише слједећу поруку: „Турци неће више имати мира, ми ћемо Срби на ваше гробове донијети К.... умјесто цвијећа“, те да је остави на улазу у џамију.
9.	Мај 2009 - јануар 2010.	Основни суд Сребреница	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (2) КЗ РС</i>	6 мјесеци До 5 година	6 мјесеци, условно 2 године		У два наврата, 2009. године, оптужени (Бошњак) је дошао у насеље у Сребреници гдје је вријеђао становнике српске националности на етничком основу, псујући њихову „четничку матер и њихову дјецу“ и пријетећи да ће их све побити ручном бомбом.

10.	Август - новембар 2009.	Основни суд Зворник	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (2) КЗ РС</i>	6 мјесеци до 5 година	6 мјесеци, условно 1 годину	Оптужени (Бошњак) је скинуо српску заставу са свадбеног аутомобила, псујући „српску матер и српство“ и потом разбио задње свјетло на аутомобилу. На аутомобилу је начињена штета од 400 КМ.
11.	Децембар 2008 - новембар 2009.	Основни суд Зворник	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	3 мјесеца, условно 2 године	Оптуженом (Бошњак) се, 2008. године, обратила жртва (Србин) због незаконите сјече шуме. Оптужени га је извријеђао на етничком основу, пријетећи му сљедећим ријечима: „Пусти ме да живим ј... ти четничку матер, доста си клао, ако уђеш у моју кућу, убићу те“.
12.	Новембар 2006 - октобар 2009.	Основни суд Зворник	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (2) КЗ РС</i>	6 мјесеци до 5 година	6 мјесеци, условно 1 година и 6 мјесеци	Тројица оптужених (Срби) су, 2004. године, сједила у кафићу у Зворнику када су три особе (Бошњаци) прошле испред њих. Тројица оптужених су врјеђали жртве, називајући их „Турцима“, псујући њихову „Турску мајку“ и говорећи „јесу ли Турци - закољи их“. Када су жртве почеле да бјеже, оптужени су потрчали за њима, бацајући камење у њиховом правцу, те су физички напали једну женску особу из групе, ударајући је шакама и ногама.
13.	Јануар 2006 - јуни 2009.	Основни суд Зворник	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	500 КМ	Оптужени (Бошњаци) су, 2005. године, док су се враћали са забаве кроз село насељено српским становништвом, пјевали увредљиве пјесме о Србима у којима се помиње православни Божић и псовали „српску и четничку матер и икону и кандило“. Ово је резултирало физичким сукобом између оптужених и становника тог села.

14.	Јануар - април 2009.	Основни суд Сребреница	Тјелесна повреда, <i>члан 155 став (1) КЗ РС</i> Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 1 године Новчана казна или затвор до 2 године	3 мјесеса, <i>uslovno</i> 1 godinu	Оптужени (Бошњак) је, 2008. године, у Сребреници вербално напао особу српске националности, говорећи: „Ј... ти четничко дијете и мајку, знамо вас, заклаћемо вас у Поточарима” и почео га гурати. У исто вријеме, други оптужени (Бошњак) је ударио жртву у главу. Двојица оптужених су наставила физички да нападају жртву.
15.	Јануар - април 2009.	Основни суд Сребреница	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (2) КЗ РС</i>	6 мјесеци до 5 година	4.000 КМ	У току 2006. и 2007. године, оптужени (Бошњак) је упутио неколико телефонских позива жртви (Србин), пријетећи да ће повриједити њега и његову породицу , говорећи: „Ј... ти четничку матер, побићу ти фамилију и дјецу. Запалићу ти кућу и тебе ћу запалити када доћеш у кафић”.
16.	Јануар 2007 - март 2009.	Основни суд Бијељина	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	2.000 КМ (замијењено казном затвора у трајању од 40 дана због неплаћања)	Оптужени (Србин) је, 2006. године, током јутарње молитве за православни Божић на разгласу пуштао пјесму „Не волим те Алија зато што си балија”, и пјесме другог увредљивог садржаја за бошњачки народ.
17.	Децембар 2007 - Јануар 2009.	Основни суд Сребреница	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	500 КМ	Двојица оптужених (Срби) су, 2007., године вербално напали полицајце (Бошњаци). Првооптужени је рекао једном од полицајаца сљедеће: „Шта хоћеш Турчине, мањи си од миша...”, а онда му је запријетио да ће га претући и да ће му одсјећи главу. Другооптужени је рекао: „Шта хоћете ви Турци, наша српска владавина је 600 година старија од ваше, ви чак нисте ни Турци, ви сте потурице”.

18.	Фебруар 2006 - децембар 2008.	Основни суд Зворник	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпелјивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>	Новчана казна или затвор до 2 године	800 КМ (замијењено казном затвора у трајању од 16 дана због неплаћања)		Оптужени (Бошњак) је, 2005. године, вербално напао женску особу (Српкиња) вријеђајући њу, њеног мужа и сина на етничком основу, називајући их „четничке војводе“.
19.	Септембар 2007 - јули 2008.	Апелациони суд Брчко дистрикта БиХ	Оштећење туђе ствари, <i>члан 287 став (2) КЗ БДБиХ</i> (саучесништво из <i>члана 31 КЗ БДБиХ</i>)	Новчана казна или затвор до 1 године	4 мјесеца и 15 дана	Досуђен имовинскоправни захтјев у износу од 5.317 КМ	Четворица оптужених (Срби) су, 2007. године, исписали графите на неколико јавних и приватних зграда у Брчком. Графити су укључивали: „Србија“, „4С“ „свастику“, „Нож, жица, Сребреница“ и „Косово Србија“.
			Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпелјивости, <i>члан 160 став (2) КЗ БДБиХ</i> (саучесништво из <i>члана 31 КЗ БДБиХ</i>)	1 до 8 година			
			Оштећење туђе ствари, <i>члан 287 став (2) КЗ БДБиХ</i> (саучесништво из <i>члана 31 КЗ БДБиХ</i>)	Новчана казна или затвор до 1 године	3 мјесеца и 15 дана	Досуђен имовинскоправни захтјев у износу од 5.317 КМ	
			Изазивање националне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпелјивости, <i>члан 160 став (2) КЗ БДБиХ</i> (саучесништво из <i>члана 31 КЗ БДБиХ</i>)	1 до 8 година			

<p>Првооптужени (Хрват) је, 2006. године, бацио ручну бомбу из возила у покрету, којим је управљао другооптужени (Хрват). Ручна бомба је експлодирала у дворишту цамије и оштетила имамову кућу. Осим тога, разбијени су и прозори на стамбеној згради преко пута цамије.</p>		8 мјесеци	1 до 8 година	Изазивање народносне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, <i>члан 163 став (2) КЗФБиХ</i>	Опћински суд Коњиц	Јануар 2007 - март 2008.
		8 мјесеци и 15 дана затвора	1 до 8 година	Изазивање народносне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, <i>члан 163 став (2) КЗФБиХ</i>		20.
			До 3 године	Недозвољено држање оружја или експлозивних материја, <i>члан 371 став (1) КЗФБиХ</i>		
<p>Десио се низ догађаја:</p> <ul style="list-style-type: none"> Првооптужени (Србин) је, 2005. године, физички напао Бошњака испред једног кафића и нанео му тјелесну повреду. Осим тога, оптужени је бацио жртву на оближњи аутомобил, што је резултирало материјалном штетом (800 КМ) за власника аутомобила. Другооптужени, трећеоптужени и четврти оптужени (Срби) покушали су да спријече присутног полицајца у покушају да заустави тучу у кафићу, а првооптужени је запретио да ће претући полицајца. Првооптужени, другооптужени и трећеоптужени (Срби) вријебали су Бошњаке који су сједјели у кафићу, псујући им „Турску и балијску матер“ и упутили сличне увреде полицајцима Бошњацима. 		5 мјесеци, условно 2 године	До 3 године	Спречавање службеног лица у вршењу службене радње, <i>члан 387 став (2) КЗ РС</i>	Основни суд Сребреница	Јануар 2006 - фебруар 2008.
		800 КМ	Новчана казна или затвор до 2 године	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>		21.
			Новчана казна или затвор до 1 године	Тјелесна повреда, <i>члан 155 став (1) КЗ РС</i>		
			Новчана казна или затвор до 2 године	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, <i>члан 390 став (1) КЗ РС</i>		

22.	Октобар 2004 - фебруар 2007.	Опћински суд Мостар	Изазивање народносне, расне и вјерске мржње, раздора или нетрпељивости, члан 163 став (2) КЗ ФБиХ	1 до 8 година	1 година и 6 мјесеци	Споразум о признању кривице	Оптужени (Хрват) је, 2004. године, у једном селу у опћини Мостар дошао до локалне џамије и испалио гранату из ручног бацача. Штета је настала на бетонском зиду и унутрашњости џамије.
23.	Септембар 2006 - Јануар 2007.	Основни суд Сребреница	Изазивање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости, члан 390 став (1) КЗ РС	Новчана казна или затвор до 2 године	6 мјесеци, условно 3 године		Оптужени (Бошњак) је, 2006. године, ушао у своју кућу у којој је привремено боравила српска породица и почео да виче: „Изазите!“, и истовремено лупао у комад лима. Оптужени је такође рекао једном члану породице „Да ће заклати све људе на путу за Братунац, јер је његов отац заклан у Поточарима“, и даље наставио да их вријеђа на етничком основу . Оптужени је такође пријетио да ће убити комшију Србина.